

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Ta



Sisu:

Rägo, R.: Riigikohtu üleviimine kohtupolitilisest vaatekohast, lk. 65—68. — Vaabel, J.: Parteiõigused meie tulumaksu kindeldamisprotsessis. Võrdlev õigusteaduslik käsitlus, lk. 68—79. — Judex: Veel vaidlustest testamendi vastu lk. 80—84. — A.-T. K.: „Vaba kaalutus“ ja selle kohtulik kontrollimine, lk. 84—89. — Varia: O.: Surmanuhtlus. Alaealised tunnistajad, lk. 90—91. — Riigikohtu tegelus, lk. 91—93, 96. — Kohtuasutiste 1927. a. aruanded, lk. 94, 95. — Lisa: Riigikohtu 1926. a. otsustes käsitatud seaduste ja määruste nimestik ja Riigikohtu 1927. a. otsuste tiitelleht.

Trükitehnikaste streigi tõttu jääb käesolevast numbrist „Õiguse“ lisana kaasaantav Riigikohtu otsuste poogen ära ja saadetakse tellijatele järgmise numbriga.

Riigikohtu üleviimine kohtupolitilisest vaatekohast.

Viimaseil nädalail on elavalt päevakorrale kerkinud Riigikohtu üleviimine Tartust Tallinna. Kohtuministeeriumil on välja töötatud vastav seaduseinõugi, mis kavatakse esitada Riigikogule. Üleviimise tarvidus sai oma alguse kohtu-ruumide küsimuse lahendamisest. Nimelt kannatavad Tallinna ja Tartu kohtud ruumi kitsikuse all ja mõlemal pool on tarvis ette võtta ümberehitusi või püstitada uusi hooneid. Kohtuministeeriumi arvates oleks küsimus lihtsalt lahendatav, kui Tallinnasse ehitada uus kohtuhoone Riigikohtule ja Kohtupalatile, praegune Riigikohtu hoone anda aga Tartu-Võru rahukogu kasutamiseks. Välja minnes sellest praktilise küsimuse lahendamisest arvab Kohtuministeerium, et ka otsustab vaatekohasuse seisukohast vastab Tallinna rohkem Riigikohtu asupaigale kui Tartu. Tallinna olevat rahvale rohkem kättesaadav ja enamuse kohtuskäijaist elavat ses riigi osas, mis pealinnale lähem.

Enne kui Riigikohtu üleviimisele asuda, peab täiesti selge olema, et uus asupaik kogusummas suudab pakkuda rohkem paremusi kui olev.

Kas suudab seda Tallinna?

Küsimusele vastates peab arvestama mitte ükski silmapilgu huvidega ja näiliku riigilaeka kokkuhoiuga, vaid kohtu arenguga. Olgu selt seisukohalt need read.

Põhiseaduse järele on meie Riigikohtule antud peale hariliku kõrgema kohtu funktsioonide kaks erilist ülesannet, nimelt küsimuse lõplik lahendamine, kas vastab harilik seadus Põhiseadusele ja kohtunikkuude nimetamine. Need kaks ülesannet eraldavad Riigikohtu teiste maade kõrgemaist kohtutest, annavad talle suurema võimu kui kusagil mujal, aga ühtlasi sellega nõuavad talt ka rohkem kui kusagil mujal. Seepärast omandab erilise tähtsuse riigikohtunikkuude isiklik koosseis ja nende töötingimused.

Tavaliselt kuuluvad kohtud nende asutiste hulka, kellega ollakse kõige rohkem rahul. Ma ei taha tõendada, et see vaade oleks ekslik. Tahan vaid väita, et seda arvamist tuleb võtta reservatsioonidega. Võrreldes teiste asutistega on kohtuasutistes riigi algpäevist kuni tänini ette tulnud kõige vähem kuritarvitusi ja lohakust. Kohtuasutised on töötanud ausasti ja hoolsasti, sellele vaatamata et töökoorem on olnud suur. Kui võtta kohtuasutisi aga sisult, siis jätavad nad mõndagi soovida. Nad ei seisa sel kõrgusel, mis praegune aeg neile dikteerib. Üld- ja juriidiline kultuur pole küllaldaselt tihe. Miks see nii on, on seletatav. Riigi loomispäivil oli äärmine puudus juristidest. Kohtu teenistusse võeti suur protsent praktikuid, kel puudus eriharidus, kes suutsid anda vaid oma vilumuse ja hää tahte. Teine osa kohtutegelasi komplekteeriti vene ülikoolides hariduse saanud isikuist. Osa neistki ei võinud kiidelda oma üld- ja juriidilise kultuuriga, eriti aga need, kes olid lõpetanud provintsi õigusteaduskonnad maailmasõja eel ja ajal, näit. Tartu. Õpetus siin jättis üht ja teist soovida. Lõpuks tulid oma Ülikooli lõpetajad. Nende ettevalmistus oli aga veel puudulik. Nii komplekteeritud kohtunikkude pere astus tegevusse, ilma et oleks saanud ka korralikku praktilist staazi. Tulemus on see, et kohus töötab, töötab aga kasuistlikult. Puudub teoreetiline baas. Kohtunikkude tegevus piirdub peamiselt vastavate Senati ja Riigikohtu seletuste otsimisega. Et teoreetiline ettevalmistus on olnud omal ajal nõrgavõitu, siis on arusaadav, et ka huvi teoreetiliste küsimuste vastu praegu puudub, et vastavat literatuuri loetakse vähe. Kui omal ajal ei ole huvi äratatud, siis ei teki ta pärast nii kergesti. Kasuistlik kohus, kes aga ühest juhtumist teise ratsutab, ei ole sisult rahuldav kohus.

Neis tingimustes tuleb töötada Riigikohtul kui kõrgemal kohtul, kes peab seadust tõlgendama ja alamaile kohtuile andma üldisi juhtnõure. See töö on kahekordselt

raske. Esiteks, nagu nägime, seepärast et alamad kohtud ei seisa teoreetilise eelhariduse tõttu nõutaval kõrgusel, ja teiseks, et riigikohtunikkudel enestel tuli tööle asuda ilma tarvilise ettevalmistuseta. On ju enamuses nende hulgast tulnud advokatuurist ja aladelt, mis kõrgemale kohtule olid võõrad. Moodne riik nõuab aga oma. Et tarvilisel kõrgusel seista, peavad riigikohtunikkud püsivalt eneste kallal töötama, s. t. omi teoreetilisi teadmisi järjest täiendama. Kus ja millises õhkkonnas on see kõige soodsam? Siin seisamegi küsimuse raskuse ees. Sisult on kõrgema kohtu tegevusel palju sarnasust teadusliku tööga. Viimase soodsaks arenemiseks on tarvilik akadeemiline õhkkond, rahulikud töötamisvõimalused ja õppevahendite kättesaadavus. Samad eeltingimused on vajalikud ka kõrgema kohtu tööks. Milline linn suudab pakkuda akadeemilist õhkkonda? Loomulik, et ülikoolilinn. Ei ole asjata kõrgemad kohtud ülikooli linnades. Kõrvalise tähtsusega on küsimus, kas see ülikoolilinn on pealinn või mitte. Elu toob igapäev kõrgemasse kohtusse uusi juhtumeid ja tekitab uusi probleeme. Neid saab lahendada aga seda kindlamini, mida tugevam on kohtunikel teoreetiline alus. Teoreetilist alust ei omandata mitte üksi lugemisega, vaid sageli veel rohkem läbikäimises oma huviringkonnaga. Püsiva huviringkonna suudab oma iseloomu tõttu luua ainult ülikool. Seepärast on loomulik, et kõrgem kohus peab olema lähemas kontaktis ülikooli õigusteaduskonnaga. Sellele vaieldakse vastu ja öeldakse, et meie õigusteaduskond pole nii tugev, et ta suudaks anda abi Riigikohtule; suurem abi olevat Ülikoolil Riigikohtust, sest ülikooli õppetööst võtavad osa kolm riigikohtu tegelast, kuna professorid on vaid 3—4 korda osa võtnud Riigikohtu istungeist. Nii argumenteerida näitab, et vastuvaidlejad pole suutnud tungida asja sisusse, et nad näevad vaid seda, mis käega katsutav. Kõik asjad ei ole aga käega katsutavad. Asju lähemalt võttes näeme, et praegugi tänu

Ülikoolile Tartus valitseb akadeemiline õhk-kond, mis probleeme üles seab, nende vastu huvi tekitab ja soodustab nende lahendamist. Kuigi juriidiline kultuur veel meie õigusteaduskonnas pole jõudnud soovitava sügavuseni, siis peab täiesti erapooletult konstateerima, et seal tehakse tööd ja aastate kestel on palju edenenud. Ei ole põhjust nii väga üleolevalt suhtuda ülikoolile. Eriti peaksid sellest hoiduma juristid-praktikud. Aeg ei ole kaugel, kus meiegi õigusteaduskond hakkab andma tšedaid jõude ja tõuseb teaduslik temperatuur. See kasu, mis Riigikohus sellest ammutab, peaks olema kindel ja koguni käega katsutav.

Ei tohi alahinnata ka Tartu rahulikke töötamistingimusi. Öeldakse ju küll, et Põhiseaduse järele on kohus rippumatu ja surve kohtu peale ei ole mõeldav. Ei olevat seda ka Tallinnas asuvate kohtute suhtes seni praktiseeritud ja polevat mingit põhjust arvata, et Riigikohtu kohta hakatakse seda tegema. See argumentatsioon pole kõike haarav. Esiteks unustatakse vahe Riigikohtu ja alamate kohtute vahel. Kui alamate kohtute otsusega ei olda rahul, siis hellitatakse lootust, et järgmine aste otsuse muudab. On viimane aste aga selle teinud, siis on otsus lõplik, lootused on kadunud ja pahameel on väljapaas. Teiseks äritavad meeli kõige rohkem administratiiv-asjad, millistega tuleb tegemist teha peamiselt ainult Riigikohtul. Kolmandaks kui räägitakse, et Tallinnas on vähem rahulikumat töötamistingimused kõrgemale kohtule, siis ei mõelda kohe, et seal avaldatakse kohtule survet. Ei. Ei ole kohtule sugugi tarvis survet avaldada, vaid ta tegevust võib seada ka närveerimisega. Et Tallinnas elu üldse on närvlikum ja Riigikohtu ja riigikohtunikke rohkem närveeritakse kui Tartus, on kahtlemata selge. Peale muu ei ole me oma kasvatuses ka veel nii kaugel, et suudaksime rahulikult ja austusega võtta kõrgema kohtu otsuseid. Nii sageli libiseb siin ja seal mõni märkus, mida ei oleks tarvis ütelda, mis õige segavalt mõjub koh-

tunikesse. Seni kui säärased eeltingimused olemas, on otstarbekohasem erilist hoolt kanda Riigikohtu rahulikkude töötamistingimuste eest.

Riigikohtu üleviimist tuleb hinnata ka tulevaste juristide ettevalmistuse seisukohalt. Riigikohus on kohtunikkude nimetaja, tema tunneb kõige paremini neid puudusi, mis nimetatavail kandidaatidel olemas ja tema on sellest väga huvitatud, et kohtunikkude ja kõigi kohtutegelaste tasapind kiiresti paraneks. Eestkätt on see muidugi ülikooli asi, aga mitte täiesti. Ülikooli õigusteaduskonna õpetegevuses on ümberkorraldused käsil. Lektisiooni süsteem on vananenud ja annab puudulikke tulemusi. Tuleb üle minna teiste teaduskondade ja välismaade eeskujul rohkem seminaarisüsteemile, s. t. et üliõpilased pannakse ise õppejõudude juhatusel töötama, selle asemel et neile loenguil serveeritakse valmis tõesid. Osa seminaaridest on teoreetilise ilmega, osa on aga kahtlemata praktilise ilmega, kannavad nõnda-ütlejda rakendusiseloomu. Neid viimaseid ei saa professorid-teoreetikud juhatada, neid tuleb juhatada kohtutegelastel, kel käepärast rikkalik kaasuste materjaal.

Loomulik, et kõige paremini ettevalmistatud ja kõige soodsamais oludes on seepoolest riigikohtunikud ja prokurörid. Teiselt poolt vajab reformitud õigusteaduskond rea kõrvalainete loenguid ja loenguid üksikute küsimuste üle, mida harilikult täidavad eradotsendid. Kas säärased loengud on tasuta- või mitte, on hoopis kõrvaline asi. On päris loomulik, et osa neist loenguist võtavad oma peale riigikohtunikud ja prokurörid. Kirjeldatud mõtted pole sugugi uued. On tarvis võtta ükskõik milline kõrgem kohus välismail, ja igalpool võib leida, et kõrgema kohtu liikmed töötavad abijõududena ülikoolides. See ei ole jõe kilustamine, vaid on kõige otstarbekohasem töö koordineatsioon, sest on ju ülikooli ja kõrgema kohtu tegevuses palju ühist. Säärane koordineeritud töö on kasulik mõlemale poolele. Noored õigusteadlased, tule-

vased kohtutegelased saavad kasulikke näpunäiteid teadumustega praktikult ja kõrgema kohtu töö muutub sügavamaks selle tõttu, et üksikud liikmed ülikooli tõttu on rakendatud süstemaatilisele pedagoogilisele tegevusele. —

Meie hädaldame igapäev, et seadused on puudulikud. Vastilmunud seadusele ilmub juba järgmisel nädalal muutmise seadus ja sellele järgneb pea selle muutmise seadus. Väga õieti tähendati viimasel õigusteadlaste päeval, et süüdi pole ses Riigikogu, vaid puudulik on seaduseelnõude väljatöötamise aparaat. See oleneb osalt korraldusest, suuremal määral aga tehniliselt ettevalmistatud jõudude puudusest. Praegu on väljatöötamisel rida kohtuise puutuvaid seadustikke. Seal on samane häda. Puu-

duvad teoreetikud, praktikul on aga raske, peaaegu võimatu luua uusi koodekse. Kõik see näitab, et juriidiline kultuur on madal, ja kui püüda seadusandluse alal suuremate reformide poole, siis peab kasutada olema tehniliselt ettevalmistatud personal. Viimase kasvatamiseks on aga vajaline süstemaatiline töö. Seepärast peab olema ettevaatlik iga sammuga, mis seda tööd võiks takistada.

Riigikohtu üleviimine Tallinnasse oleks üks neist ebaõnnestanud sammudest. Sellele takistatakse riigikohtunikkude teoreetilist-juriidilist arenemist, kannatavad rahulikud töötamistingimused, nõrgendatakse noorte juristide ettevalmistust. Kõik see ei jäta aga riivamata tervet meie kohtute arengut.

R. Rägo.

Parteiõigused meie tulumaksu kindeldamisprotsessis.

Võrdlev õigusteaduslik käsitlus.

A. Kindeldamisprotsessi probleem maksuõiguses.

Meie riiklikus elus on maksude küstimus tõusnud viimasel aastal esikohale. Ajakirjandus, mitmesugused organisatsioonid, poliitilised erakonnad ja teised peatuvad vahetpidamata sel küsimusel. Seejuures on pea ainuüksi kaks punkti, millest räägitakse, ja nimelt: ülekoormatus maksudest ja maksuametkondade omavoli. Nende kahe punkti esiletoomine on omandanud demagoogilise ilme. Sellele, kes tunneb maksuõiguse ajaloo poliitilist tagapõhja 19-ndal ja 20-ndal sajandil, on seesugune nähtus nii väga tuttav, et ei ärata imestust. Seda demagoogiat on eriti kasutanud Prantsusmaa juba revolutsioonist saadik ja sellega lõplikult lõhkunud tee seadusandlikule evolutsioonile maksude alal ning hävitanud põhjalikult maksumoraali. Sa-

mad tulemused peavad järgnema ka meie poliitilisele demagoogiale. Päev päevalt kasvab usaldamatus meie maksuametkondade vastu, maksuseaduste õiguspärasele teostamisele veeretakse siit ja säält ikka rohkem raskusi ette ja demagoogiaga kasvatatud veendumus rahvahulkades maksude rõhumisest ja maksulisest ülekohtust viib paratamatult maksualuste varjamisele ühel või teisel kujul, seega riikliku kohusetunde hävinemisele. Poliitiline demagoogia surub kõigi halbuste seletamiseks osile maksuametkondade halva tahte. Objektiivselt vaadatuna pole küsimus kaugeitki nii lihtne. Meie aja maksustamisolukorrad ripuvad maksuõiguse enda struktuurist ja selle arenemistingimustest. Paljud uuemad maksu poliitilised ideed, mis siit või säält üles kerkinud ja finantsteaduses üksikasjalikumalt valgustust leidnud, on ühtede või teiste

politiliste jõuüksuste surve suuremal või vähemal määral valatud seadusevormidesse. Sel määral kui küsimus puudutas materjalõiguslikke seisukohti, oli nende maksupolitiliste ideede läbiviimine tingitud ainuüksi politiliste jõuvahekordade tasakaalust. Maksuvahekordi tingivad subjektiivsed ning objektiivsed eelmed, maksumoot ja selle alused, maksustamisüksus ja maksumäär ühes oma proportsionaal- või progressiivsusenditega pidid tuhandete huvide keerdpunktis stabiliseerima politiliste jõuvahekordade tasakaalu raskuspunktis. Nende politiliste seisundite ümbervallamine seadustehnilisse vormi pole sugugi raske ülesanne : see vajab ainult formuleeringut. Küsimuse ainuke raskus seisab täpse formeli leidmises. Siin on n. n. finantsteadus loonud palju eeldusi ja kergendab suurel määral nõutavate vormelite leidmist. Kuid maksustamisprobleem ei lõpe siin; pigemini algab ta alles siit.

Püstitades maksuseaduses maksuvahekordade materjalsed eelmed, pole meie saavutanud veel midagi. Materjalsed eelmed vajavad läbiviimist, vajavad läbiviimise garantiid ja sanktsiooni. Terve maksuseaduse raskuspunkt seisab nimelt läbiviimise küsimuses (vt. *Lassar, Reichseigene Verwaltung unter der weimarer Verfassung, Jhb. des öffentl. Rechts, Bd. 14*). See küsimus nõuab eriti tähelepanu vastuolu tõttu eramajanduslike motiivsiinonide ja riikliku kohusetunde vahel. Majanduslik egoism ja varanduse eraomandusliku ainuvaldamise teadvus ei lase end kergelt kooskõlastada riikliku nõudeõigusega, mis toob eravaranduslikesse vahekorrasse hoopis uue — ühiskondliku elemendi, kõrvutades eravaranduse individualistlikule ülesandele (funktsioonile) veel ühiskondliku funktsiooni. Neid funktsioone juhtivate hingeeluliste eelmete vahel jääb püsima konflikt, mis motiveerib vastupanule riikliku nõudeõiguse vastu. Ja kuna eravaranduslikud protsessid möödavad varjul võimude ja avalikkuse eest,

siis on see seda enam suur tõuge vastu-panuks riiklikule nõudeõigusele. Et sellest üle saada ja materjalseid maksunorme ellu viia, on tarvis õigustehnikat, mis garanteeriks nimetatud normide elluviimist. Ei ole seda garantiid täiel määral loodud siis pole ka mingit kindlust, et maksuseaduse materjalne osa teostuks seadusevormelite kohaselt. Sel teel võivad maksueffektid osutada hoopis teiseks, kui seda nõudis politiliste jõudude tasakaalu tingimus. Materjalsete maksunormide läbiviimise küsimus on peaaegjalikult õiguslik ja õigustehniline küsimus. Et rakendada maksunormi, peab rakendaja või selle rakenduse järelevalvaja — maksuametkond — võima jälgida, konstateerida ja kontrollleerida neid majanduslikke avaldusi, millede esiletulemine on määratud seaduseandjalt maksukohustust tingivaks asjaoluks (vt. *Hensel, Steuerrecht, II Aufl. S. 12*). Maksuseaduse materjalõiguslike normide rakenduse täpsus ripub asjaolust, kuivõrd täiuslikult lubab seadus maksuametkonnale jälgida, konstateerida ja kontrollleerida ülalnimetatud avaldusi. Maksuametkondade õigusjälgida, konstateerida ja kontrollleerida kodanikkude majanduslike toiminguid tähendab otuliselt õigust tungida isiku eraõiguslikesse tegevus- ja avaldus-sfääridesse. Individualistliku tegevusvabaduse tunnustamine, eraomanduse ja eraõiguslike vahekordade puutumatus kindlustamine domineeriva õigusteadvuse ja maksvate konstitutsiooniliste tendentside läbi on toonud ülepeaasmataid raskusi maksuametkondade varustamisel nõutavate parteiõigustega. Eriti meie päivil, mil riigi-idee oma pidepunkti on kaotanud, suundub huvigruppide võitlus rohkem maksuametkondade parteiõiguste kui materjalsete maksunormide vastu uuema maksuõigusajaloo algallikad — parlamentlikud dokumendid, ajakirjandus ja finantsteaduslikud retseptid — jutustavad sellest igal leheküljel. *Dr. Meisel* on neist mõned momendid esile tõstnud uurimustes *Preisimaa ja Aus-*

tria kohta. Muu seas näitab ta, missuguse ägedusega peetakse võitlust näit. äriraa- matute läbivaatamisõiguste vastu (vt. muu seas *Wahrheit und Fiskalismus bei der Veranlagung der modernen Einkommensteuer*, Finanzarchiv, XXXI Jahrg., 2. Bd.) Neis tingimusi pole maksustamisprotsessiõigus (Steuerverfahrensrecht), eriti aga kindeldamisprotsess (Bemessungsverfahren) suutnud sammu pidada arenemises materjalse maksuõigusega ja edasi viia oma õigustehnikat tarvilisele kõrgusele. Ometi ripub maksustamisprotsessi õigustehnikast mitte ainult materjalsete maksunormide rakendamise täpsus, vaid ka viimase reflekseba- ühtlane maksustamine ehk, tugenedes konstitutsioonilisele väljendusele, — ebaüht- taolsus seaduse ees. Mida vähem maksu- ametkonnal õigust jälgida, konstateerida ja kontrolleerida maksukohustust tingivate asjaolude esiletulemist, mida enam jääb nende asjaolude konstateerimisel maksu- kohuslasele võimalusi subjektiivseks hinnanguks, seda rohkem tuleb esile maksualuste varjamisele viiv egoistlik impulss, seda ebaühtlasemalt konstateeritakse maksualu- seid. Mida osavam, ettevõtlikum ja moraal- selt indifferentsem kodanik, mida vähem tal riiklikku kohusetunnet, seda kaugemale läheb varjamine, seda vähem vastab dek- lareeritud maksualus tõelikele. Neil tingi- musil muutub terve maks ainult „ausate ja lollide“ karistuseks, kes ei taha või ei oska varjata, kes maksavad siis ühtlasi eneste ja kõigi autute ning kavalate eest. Siis ei jää maksust üle muud kui üks „suur vale,“ nagu ütleb *Vocke* tulumaksu kohta („Bei den Grundbesitzern, Industriellen, Kaufleuten und Kapitalisten aber ist die Einkommensteuer nur eine grosse Lüge“).

Kuidas on kujunenud olukordades lugu maksumoraaliga, sellest mõned võrdlused. Tšehhimaale üle enne maailmasõda seletab üks katke Tšehhi uue Otsemaksude seaduse motiividest järgmist: „Aus statistischen Daten ist ersichtlich, dass die Entwicklung

der Einkommensteuer nicht gleichmässig bei allen Einkommensquellen vor sich geht. Es ist doch nicht möglich, dass das aus Diensgehältern nach dem Stande vom Jahre 1911 abgeführte Einkommen (40.93 %) perzentuell und absolut dem ganzen Ein- kommen aus selbständigen Unterneh- mungen und aus Kapitalsvermögen zu- sammen (29.5 % + 12.19 %) gleichkommt.“ (*Prof. Dr. R. Schranil*, Das neue Gesetz über die direkten Steuern, S. 148). Tšehhi- maa uuemat praksist illustreerib rahami- nistri prof. *Dr. Engliš*'i 1927. a. eelarve- kõne. Ta kalkuleerib kogu Tšehhimaale aastase tulu minimaalpiiris 60 miljardi tšehhi krooni peale. Sellest tulust, mis kõik kuuluks deklareerimisele, deklareeri- takse ainult 10 miljardi tšehhi krooni (vt. *Sources et documents tchecoslovaques*, 1926 — № 1: *Charles Engliš*, Le Budget de 1927, p. 36). Samas kõnes hindab ta maksuks deklareeritava äriliste läbikäikude summa (chiffre d'affaires) ainult 50 % peale tegelikest läbikäikudest (samas, p. 35). Prantsusmaa uuemat praksist valgustab omaaegne *Edouard Herriot*' kabinet kantse- lei ülem *Bergery*, kelle kalkulatsioonide jä- rele deklareeriti Prantsusmaal 1924. a. 20 mil- jardist aasta kogutulust liikuvaist kapita- lidest, mis allusid maksukohustusele, ainult 3½ miljardi (Bergery kalkulatsioonid on äratoodud ajakirjanduses, vt. muu seas *Le Populaire* 12. II. 28).

Itaalia kohta ütleb *Antonio Lia*, üks Itaalia kõrgem maksuametnik, peaaegu sama, mis eespool öeldud Tšehhimaale kohta, kui ta kirjutab: „ainult mitmesuguste ametnikkude klass üksi maksab maksu palju kõrgema (deklareeritud) tulu pealt, kui kõik teised elu- kutsed — tööstuse, kaubanduse ja pangaas- janduse alad — kokku“ (*Antonio Lia*, L'importa mobiliare e la riforma dei tributi diretti in Italia, 1916, p. 217).

Saksamaa ja Austria olude kohta on meil ülihuvitavaid uurimusi õuenõunik *Dr. Meisel*'ilt (vt. eriti *Moral und Technik bei der Veranlagung der preussischen Ein-*

kommensteuer, 1911 ja Wahrheit und Fiskalismus bei der Veranlagung der modernen Einkommensteuer). *Dr. Meisel* on küsimuse statistiliste andmete, õpetlaste ja poliitikute arvamiste põhjal läbi kaalunud ja järgmisele otsusele tulnud:

„Die grösseren und grossen Einkommen beruhen auf dem Prinzip der Selbstbekenntnisse. Diese sind zu einem grossen Teil unwichtig; die materielle Wahrheit kann infolge der Dinge, wie sie liegen, bei der jetzigen, durch und durch privatwirtschaftlichen Ordnung nicht gefunden werden. Die Veranlagung kann das richtige Einkommen nicht treffen. Das Wissen, die Macht der Steuerorgane versagt; das gesetzte Recht ist nicht durchzusetzen“ (Wahrheit und Fiskalismus, S. 148). *Dr. Meisel* paralleelistab aastast aastasse majanduslike hüvede juurekasvu liksseerivad arvud ja deklareeritava maksutulu arvud ja konstateerib, et viimaste kasv kohutavalt maha jääb. Teiselt poolt paralleelistab ta vastastiku kõigi eriliikide maksutulud ja näitab nende ebavõrdsust (Wahrh. u. Fisk., S. 162 f.). *Meiseli* andmestik valgustab objektiivselt ja reljeefselt maksumoraali halvatud seisukorda. Kõike kokku võttes säeb ta lahendamiseks üles järgmise küsimuse: „Die Hauptfrage für die Verwaltung unserer heutigen Einkommen- und Vermögensteuer ist noch lange nicht; wie können wir unsere Steuerpflichtigen gegen übertriebene Fiskalität schützen? Sie ist vielmehr die entgegengesetzte: welche Massregeln der Verwaltung und welche Fortschritte staatsbürgerlichen Pflichtgefühls sind noch erforderlich, um die volle Wahrheit in der Veranlagung dieser Steuer sicherzustellen?“ (Wahrh. u. Fisk. S. 149).

Meil on maksumoraali küsimus veel täiesti lahendamata. Ei ainustki märkust, ei ainustki nurimust, ei isegi küsimuse ülesäädmist! Isiklikest katseist majandus- ja maksustatistika paralleelistamisel olen tulnud otsusele, et meil tulumaksuseaduse

ja määruste kohaselt deklareeritav tulu ulatub maksimumis 29–31%-ni deklareerimiskohustusele alluvast tulust. Sellane kõrge maksimaalpiir äratub küll kahtlust, sest meie rahva omakasuhuvilise hingeelu ja vähearenenud riikliku kohusetunde eeldusel ei tohiks seisukord olla parem kui neis Euroopa kultuurmaades, kus hingeelulised tingimused mitmeti soodsamad.

Kuid kuidas ei oleks lugu selle protsent-arvuga, ta õigustab siiski igas juhtumis *Meiseli* poolt ülesäetud küsimust ka meie suhtes. Ebaühtlus maksustamisel, mis seni siin ja seal esile tulnud, teeb selle küsimuse lahendamise otse paratamatuks. Eriti näitab selle päevaküsimuse tähtsust meie tulumaksuseaduse olukord. Meie tulumaksuseaduse kindeldamisprotsessi õigustechnika pidestub veel täiel määral, ühelt poolt, monarhistliku administratiivvõimu ja teiselt poolt üliindividualistliku majandusele vaatepunktidega. Nende kooskõlastamatute vaatepunktide vastuolust esile kutsutud massipsühholoogiline reaktsioon moodustab seaduse rakendamisel suurima takistuse. Ühelt poolt võimalik maksukohuslase omavoli maksuallikute konstateerimisel, teiselt poolt maksuametkonna hindamisvabadus (mis kujunenud olukorras otse paratamata) moodustavad kaks külge ebaõigest õigustechnilisest konstruktsioonist.

Samuti ebaotstarbekohased ja õigustechniliselt puudulikud on maksuaparaadi õiguskaitse ja karistusnormide põhimõtted ning korraldused. Kuid need küsimused ei kuulu käesoleva kirjutise piiridesse.

B. Kindeldamisprotsessi ettevalmistav staadium: maksuõiguslikud erikohustused ja nende sanktsioon meie tulumaksuseaduses.

Maksuametkondade ülesanne on teostada maksunormide käsku: konstateerida üksikjuhtumeis maksuõiglase kohustust riigi vastu ning juhtida selle realiseerimist. Et ammutada teateid maksukohustust tin-

givate asjaolude esiletulemise üle, on tarvilik maksuvõiglase või kolmandate isikute osavõtt tarvilikkude teadete esiletoomisel või jälle maksuametkonna selgitava tegevuse mittetakistamine ja lubamine (vt. *Hensel*, Steuerrecht, II Aufl. S. 134 f.; *Meisel*, Zur Reform des österr. Finanz-Strafprozesses, S. 14 f.). Selle läbiviimiseks säevad maksunormid üles terve rea kohustusi, mis puudutavad kas maksuvõiglasi või kolmandaid isikuid. Need kohustused ei kuulu sisuliselt kindeldamisprotsessi, kuna viimane protsess algab üksikavaldise õigusliku järelekatsumisega, mis näitab maksukohustust eeldavaid elemente. Nimetatud kohustused selle vastu on täiesti rippumatud konkreetsete maksukohustusjuhtumite eelmeist; nende ülesanne on vaid selgitada viimati nimetatud eelmeete olemasolu või esiletulemist. Sarnaste kohustuste iseseisva seisukoha tõttu on Saksa uue maksuõigusteadus eraldanud kõik siia kuuluvad kohustused maksustamisprotsessi (Steuerverfahren) teistest lülidest ja nimetanud neid iseseisvateks maksuõiguslikeks kohustusteks (*Hensel*, Steuerr., S. 134) ehk iseseisvateks finantskohustusteks (*Nawiatzky*, Steuerrechtliche Grundfragen, S. 36). Meil võiks neid nimetada maksuõiguslikeks erikohustusteks. Meie tulumaksu seaduses käsitlevad neid kohustusi §§ 37—43. § 37 määrab, et kõik maa- ja majapidajad või nende asemikud peavad esitama hiljemalt 30. detsembril kas valla- ja alevivalitsusele või maksuinspektorile (linnas) täieliku isikute nimekirja, kes elanud nende majades sama detsembri kuu 15. päeval. § 38 kohustab isikuid ja asutisi teatama vastavalt oma elukohale maksuinspektorile (linnas), alevi- või valla tuluhindamise komisjonile nende isikute nimekirja, kes neilt saanud (eelmisel aastal) palka, paiukit või muud tasu. § 39. järele peavad aruandvate ettevõtete juhatused esitama 15. jaanuariks Otsek. maksude peavalitsusele kõigi osanikkude ja aktsionäärade nimekirja, kel nimelisi aktsiaid ja

osasid on, samuti andma teateid nende osanikkude ja aktsionäärade kohta, kes omad osad ja aktsiad on edasi andnud volinikkudele viimasest peakoosolekust osavõtmiseks. Edasi kohustab § 43 kõiki asutisi, ettevõtteid ja isikuid andma 2 nädala jooksul maksuametkondade nõudel üksikute maksuvõlgnikkude tulude selgitamiseks tarvilikke teateid. Kohustused, mis tuletuvad neist paragrahvidest, puudutavad kolmandaid isikuid ja piirduvad tarvilikkude teadete andmisega üksikjuhtumeis. Sellesse gruppi kuulub ka Tulum. Seaduse § 40, mis kohustab kõiki panga- ja laenuasutisi teatama maksuinspektoritele oma klientide maksustavate protsentide ja muude tulusummade arve. See paragrahv kaotati hiljem ära.

Maksuvõiglast ennast puudutab ainult üks paragrahv, § 41, mis kohustab teatama kirjalikult mõõdud aasta tulusummad. Seejuures on siingi veel mõningaid kitsendusi, mis piiravad tuluteadaannete või tuludeklaratsioonide vormilikkude ulatavust. Nii annab sama paragrahvi tähendus 3. rahaministrile õiguse vabastada mõnda vähema tuludega kodanikkude liiki teadaannete esitamise kohustustist. Tähendus 4. õigustab põllupidajaid jätta oma tulusid teatelehel tähendamata, mil puhul hinnatakse nende tulusid valitsuse poolt kindlaks määratud keskmiste normide põhjal. Nende lühikeste, õiguslikult venivate ja osalt deklaratiivsete paragrahvidega piirduvad meie tulumaksu seaduse maksuõiguslike erikohustuste õiguslikud alused. Vaatame lähemalt nende õiguslike efekte.

Maksuõiguslike erikohustuste täitmine moodustab maksustamisprotsessi ettevalmistava staadiumi. Nende kohustuste täitmise ülesandeks pole mitte lihtsalt maksukohustust tingivate faktide registreerimine, vaid nende faktide selgitamine sarnaselt, et selle põhjal võimalik oleks objektiivselt hinnata maksutulu. Tuludeklaratsioon ei saa olla mitte ainult maksu-

kohustust registreerivaks aktiks, vaid ta peab olema eriti kõlblikuks aluseks maksutulude hindamisel. Vastases juhtumis oleks maksuametkond asetatud üllraskesse seisukorda. Maksuametkond opereerib tuhandete üksikjuhtumitega. Asjaolude surve peab tema tegutsemistempo olema väga kiire. Maksuametkonnal puudub laialdane uurimis- ja jälgimisaparaat. Alati tuleb arvestada kodanikkude psühholoogiliste vastusurve momentidega ja asjaoluga, et majanduslikud avaldised, mis moodustavad maksukohustust tingivad faktid, tulevad esile varjatult eravahekordade kinistest piirides. Lahendust nõudvate maksujuhtumite suur arv kordub aastast aastasse. Ühegi juhtumi lahendamist ei saa edasi lükata; kõik peab sündima seaduses fikseeritud perioodis. Nii pea kui ta lahendatud, jääb iga maksuvahekord paberite virna ja kustub seal. Peavad olema eriliselt silmatorkavad juhtumid, mis võimaldavad tema uuesti esile tõstmist. Seesuguseis tingimusi ei ole mõeldav, et maksuaparaat võiks igas üksikjuhtumis teostada mingit iseseisvat asjaolude uurimist. Massiline operatsioon jääb täiesti paratamatuks. Sellane faktiline olukord säeb üles õigustechnikale esimese suure nõude: maksukohuslase tuludeklaratsioon peab sisaldama võimalikult objektiivse aluse tulu hindamisoks. Nagu eespool juba tähendatud, töötavad maksukohuslaste psühholoogilised tendentsid kõigiti selle vastu, et tõe tuludeklaratsioonides pääseks täiel määral võidule. Et see siiski sünniks, on tarvilik leida abinõusid, sanktsioone, mis oma motivatsioonivahenditega paratuseeriks hingeelu egoistlikest põhitendentsidest tingitud reaktsiooni maksukohustuse täitmise vastu. Maksukaristusõigus ei saa figureerida sellase sanktsioonina. Maksukuritegu omab asjaolu, mil puudub peaaegu täielikult väliselt nähtav substraat. See kuritegu sünnib varjatud eraõiguslikus tegevussfääris. Selle kuriteo leidmine on raske ja ülikeeruline, sest tuludeklaratsioon

siooni õige ja ebaõige vormingu vahel pole mingit välist tunnusmärki. Ja kuna maksuametkond ei saa võtta igat üksikjuhtumit põhjalikule uurimisele faktiliste olukordade analüüsi teel, siis ripub maksukuriteo avalikuks-tulek ainult juhustest. Nii ripub siis maksukaristusõigus samade tingimuste küljes kui kindeldamisprotsessi. Kui kaupmees X deklareerib oma tulu 50 t. krooni peale 80 t. asemel, siis peab maksuametkond konstateerima kõigepealt deklaratsiooni ebatäpsust, siis alles tõuseb üles küsimus maksukuriteo olemasolust ja maksukaristusnormide rakendamisest. Mõõduandev on siin igas juhtumis kindeldamisprotsessi efektiivsus. Kindeldamisprotsessi puuduliku õigustechnika juures jäävad karistusnormid maksuseadustesse rohkem traditsiooniliseks illustratsiooniks (vt. selle kohta eriti *Meisel*, Zur Reform, S. 35 ff.). Tuludeklaratsioonide objektiivse ja õige vormingu läbiviimiseks on tarvis otsekohesemaid ja efektiivsemaid sanktsioone. Need peab looma esijärjekorras maksuõiguslike erikohustuste süsteem.

Meie tulumaksuseaduse § 41 säeb üles tuludeklaratsioonide sisseandmise vormilise kohustuse. Teised maksuõiguslikke erikohustusi loovad paragrahvid osutuvad oma sisulise ilme poolest sanktsioneerivaiks paragrahvideks. § 37 loob võimalusi maksukohuslaste vormilikuks kontrolliks. Maksuametkond saab selle paragrahvi kohaselt sisseantud teadaannete najal ülevaate nende kodanikkude üle, kellede juures maksukohustust loovad tingimused võivad üldse esile tulla. Üldise deklaratsioonikohustuse juures võib see olla aluseks maksuteatelehtede kontrollimisel. See tähtsus väheneb tunduvalt osalise deklaratsioonikohustuse kaotamise läbi, milleks õigustab § 41. tähend. 3 rahaministrit. Vabanedes deklaratsioonikohustusest oma tulu isikliku hindamise kohaselt, ilma et väljaspool mingit tunnusmärki hindamise ebaõigsusest esile tuleks, avaneb maksu-

kohuslastel kerge võimalus maksust kõrvale põiklemiseks. Deklaratsiooni puudumine raskendab maksuametkondadel nende juhtumite lahendamisele ja hindamisele võtmist. Maksukohustuse läbiviimise kindlustamisel pole § 37. mingit positiivset funktsiooni, kuna temast tuletatud kohustused ei nõua ega saagi nõuda maksukohustust tingivate asjaolude esiletulemistest registreerimist, milledega maksukohustuse elustumine vahenditult seotud. § 38 esineb selt seisukohalt positiivse funktsiooniga, kohustades isikuid ja asutisi teatama oma palgateenijate nimekirju. Neil isikul ja asutistel puudub igasugune huvi varjata oma palgateenijale makstud summast. Selle vastu on neil otse huvi neid summast täpselt fikseerida, kuna viimased figureerivad nende kulude reas tähtsa kapitiina. Ja kuna palgasummad harilikult juba ette kindlaks määratud, on nende objektiivsus kõrgeimal määral garanteeritud. Maksuametkond saavutab § 38. põhjal mitte ainult nõuete kohase kontrolli võimaluse, vaid ühtlasi ka objektiivse aluse vastava maksukohuslaste liigi maksutulude konstateerimiseks. Deklaratsiooni andmise kohustusest vabastamine § 41. tähend. 3. kohaselt ei too selle maksukohuslaste liigi kohta ühes mingit negatiivset kaasmõju; maksuametkond omab § 38. tähendatud teadete kaudu kindla kontrolli. Sellega on selle tululiigi kohta olemas maksimaalne garantii, mis võimaldab siin maksunormide täpse läbiviimise. Selle põhjal võime ühineda *Vocke* põhiteesiga, mida *Meisel* oma ülalnimetatud töödes veel põhjalikult on tõestanud ja mis ütleb: „nur die Besoldeten [sind] nach dem Masse ihres wirklichen Einkommens, soweit es in Gehalt besteht, richtig besteuert“ (*Meisel*, Wahrh. u. Fisk., S. 168).

Sama efekti omab § 39 nende tulude suhtes, mis piirduvad aktsiate dividendi või osatühisuste osakasuga, kuid ainult sel tingimusel, kui maksuametkond omab õiguse teostada ärraamatute ja äridoku-

mentide kontrolli ja kui seaduse nõue teostatakse praksises kõrvalekaldumisteta. Kuna aktsia seltside ja osatühingute juhatused kuuluvad oma koosseisu poolest aktsionääride ja o/ü. liigete hulka, siis on nad neist teadetest, mida nad kohustatud andma vahenditult huvitatud. Ilma maksuametkonna faktilise kontrollita on kuritarvitused § 39. tähendatud teadete andmisel täielikult mõeldavad, võimalikud ja välismaade kogemuste põhjal õige sagedased. Seepärast on § 39 seotud kõigi nende nõuete külge, mida näitame odaspidi kapitalistlikkude ettevõtete kontrolli käsitledes. Niipea, kui need nõuded täidetud, on § 39 eelmise paragrahvi kõrval vääriline maksuõigustehniline substraat. Selle vastu on § 40. kaotamine maksutehnika seisukohalt äärmiselt kahjatusvääriline samm. Ajal, mil pangakapital omandab järjest tõusva tähenduse ja selle kapitali tulud moodustavad ikka enam suureneva osa üldistest tuludest, kaob varjatud tulu liigi üle igasugune maksutehniline kontrollivõimalus. Vastaval maksukohuslaste liigil avaneb täieline võimalus omavoliliseiks hinnanguks tuluvarjamiseks j. n. e., ilma vähemagi sanktsiooni kartuseta. Majanduspoliitiline väide, mida selle ja sarnaste paragrahvide vastu kõlge enam esile tuuakse. väljendab kartust, et ta takistab hoiusummade juurevoolu. See väide on psühholoogiliselt absurdne ja õiguspoliitiliselt näilikult kuritahtlik. Maks ei absorbeeri tervet protsendikasu. Raha hoivule-andjal jääb ikkagi valida maksust ülejäänud protsendisumma ja selle täieliku kaotamise vahel, kui raha üldse hoivule ei tooda. Kasuiha motivatsioonivõime avalduks ikkagi raha hoivule viimise kasuks. Et raha pankade asemel valguks aktsiaisse ja teistesse väärt-paberitesse, pole sugugi kahetsetav nähtus. Teiseks, mis puutub aktsiaisse ja o/ü. osatühitendesse, siis pole nende situatsioon § 39. kohaselt sugugi mitte privilegeeritud. Raha välismaale voolamise kartust meie tingimustes üldse ei saa olla. Riikides,

mis siin üldse võiksid arvesse tulla, on maksukontrolli võimalused meie omist palju suuremad, samuti suuremad maksu- määrad, pangaprotsent aga tunduvalt vähem. Selle väite kuritahtlik ilme esineb selgesti õigustiste otsimises maksukuri- teolistele tendentsidele. Õiguslikul eel- dusel peab igaüks alistuma täpselt maksu- normidele. Kui jääda selle eelduse juure, peaks iga maksukohuslane deklareerima täpse summa, ka selle, mille ta saab pan- gaprotsentidena. Kuid ses juhtumis oleks tal ükskõik, kas pank teatab ta tulu või mitte. Kui aga ollakse panga teatamiskohustuste vastu, siis sisaldab see näilikult lootust, võida teises juhtumis maksa vähem, või ka üldse mitte maksa. Maksumoraali kü- simus sel alal ootab meil veel oma statis- tilist lahendust. Vastav uurimus selgitaks lähemalt selle paragrahvi kaotamise mo- tiive.

Põllumajandusliikude tulude suhtes jätab seadus kõrvale tulude objektiivsuse nõude ja lubab tugeneda kindlaksmäära- tud keskmistele normidele (§ 41. tähen- dus 4). See on selgetav raskusega, mis esile tuleksid põllumajandusliikude tulude hin- damisel, kuid tal ei puudu ka teatud olu- line õigustus, mis seisab selles, et põllu- majanduslik produktsioon ja tulu ei kann- spekulatiivset ilmet, vaid on asetatud kind- late võimaluste piiridesse. Maatulukuse määr on väliste tunnusemärkide alusel kontrolleeritav.

Nii näeme, et meie tulumaksuseadus annab reaalseid kontrollivõimalusi ainult palgatulude ja vähemal määral ka aktsi- atest ja o/ü. osatähtedest saadud tulude üle. Põllumajandusliikude tulude hindamiseks loob ta keskmist täpsust võimaldava korrek- tiivi. Kõik teised tululiigid jäävad vabaks igasugusest kontrollivõimalusest: nii kõik tulud rahalistest kapitalidest, liikumata varandustest (peale põllum.), kaub.- töös- tuslikest ja muist ettevõttest, vabadest elukutsetest j. n. e. kõigi nende tulude hindamisealal puuduvad igasugused kont-

rollivõimalused ja korrektiivid. Siin va- litseb absoluutse omavoli võimalus. § 43, mis tahab appi tulla maksuametkonnale, ei oma kuigi väärtuslikku efekti. See paragrahv õigustab maksuametkondi nõudma tarvilikke teateid kõigilt asuti- silt, ettevõttest ja isikuilt, kuid niivõrd üldises vormis, et teda tuleb pidada roh- kem põhimõtteid deklareerivaks kui vahen- ditult kohustusi loovaks normiks. Üldise ja abstraktse normiga ei saa luua kohustusi, mis osalt vastuolus meie aja õigusliikude põhimõtetega. Eraõiguslikud normid ja nende põhimõtted pole maksuõigusliikude vahekorrad juures küll milgi tingimusel siduvad ega mõõduandvad, kuid tegelikult on nende vastu suunduvad maksunormid läbiviimatud (era- ja maksuõigusliikude situatsioonide kohta vt. *Dr. Kurt Ball*'i yäär- tuslik teos „*Steuerrecht und Privatrecht*“ 1924). Norm, mis asuks vastuollu era- õigusliikude või teiste üldtunnustatud õigusliikude põhimõtetega vajaks erilist kvalifikatsiooni, süstemaatlikult välja- jätatud õigustehnikat ja peajasjalikult efek- tiivseid sanktsioone. Üldises väljenduses esinev norm ei saa kõrvaldada õiguselu juurdunud põhimõtteid. Politseilik režim näit., mis viiks ärisidemete ja usaldus- vahekorrad katkemisele, ei ole milgi tingimusel läbiviidav. Meie õiguselus maksavad äri- ja ametsaladuste põhimõtted, keelduda tunnistuse andmisest isikut ennast moraalselt või majandusliselt lähedalt puudutavais asjus j. n. e. Tahaks seaduseandja üle astuda neist põimõtteist, siis ei tohiks ta seda millalgi teha dekla- ratiivse normi läbi. Tegelikult ei saavu- taks ta mingit tagajärge; küll aga kaju- neks üldises normis antud õigus amet- kondade käsitluses ülbeks omavoli aval- duseks. See tuleb meie tulumaksusea- duse § 43. juures selgesti esile. Vaata- mata § 43. deklaratiivsele iseloomule seob seaduseandja selle sanktsioonidega § 78. järele. Maksuametkonnale on antud siin sarnane otsustamisevabadus, mil pole

õigusriiklikult seisukohalt mingit õigustust. Maksuametkond võib piiritluste puudumisel seaduses lugeda kohustatuks teateid andma ka neid, keda juurdunud põhimõtete kohaselt ei saaks sundida selleks. Teadete andmisest keeldumisel võiks ta siiski karistada keeldujaid, ilma et keeldujail võimalik oleks leida mingit kaitset. Sellane seisukord on näilikut ülekohtune. Et anda konkreetsemat pilti, tähendame üksikuid neist õiguselu juurdunud põhimõttest, millega seisab vastuolus § 43. Kuni jäädakse üldiselt praeguste ärisaladuste ja ärivabaduse juure, ilma et maksuametkonnale antaks isegi ärraamatute kontrolliõigust, ei saa patustada nende põhimõtete vastu teisel teel, raskendades kolmandate äri vabadust ja äriseisukordi. Kolmandaid ei saa kohustada avaldama asju, millede avaldamine kitsendab või vähemalt raskendab nende edaspidist äritegevust, samuti ka asju, milledes esinevad nad usaldusvahekorras asjaomase maksukohuslastega resp. maksukohuslusega. Samuti ei saa nõuda teateid isikult, kes seisavad asjaomase maksukohuslase teenistuses või tegutsevad tema usaldusalustena. Rohkem kui ärisaladuste seisukohalt on viimane asjaolu tähtis teenistusvahekorrate respektseerimise seisukohalt. Maksuteadused mis loovad teadete andmise kohustusi ei piirdu kunagi deklaratiivsete normidega, vaid piiritlevad sellaseid küsimusi üksikasjaliselt ja täpselt. Nii, näit., eraldab Tšehhis Otsemaksude seadus (§ 301, katke 3 punkt 3 ja katke 4 punkt 5) mõlemad ülalkirjeldatud juhtumid teadete andmise kohustusest (vt. *Schranil*, Das neue Gesetz über die direkten Steuern, Prag, 1927, s. 108). Edasi ei või pidada lubatavaks nõuda teadete andmist ametnikelt, kellede ametihuvid või kohused seda takistavad, vaimulikelt, kellede seisukoht ei luba ühendada endaga politseikohustusi. Ka neis punktides keelab, näit., Tšehhi seadus teadete nõudmist (§ 301, katke 3, p. 1 ja 2, vt.

Schranil, S. 108). Tervele reale isikuile tuleb jätta õigus keelduda teadete andmisest. Nii, näit., ei saa moraalsete sidestuste surve respektseerimisel, väljainnes eriti kriminaalõiguslikest põhimõttest, sundida teateid andma isikuid, kes asjaomase maksukohuslasega seotud sugulus- või hõimlussidemele kaudu, samuti ka neid, kelledele tooks teadete andmine varanduslikku kahju, häbistaks mingil viisil teadeteandjat või võiks esile kutsuda kriminaalõiguslikke või maksukaristusõiguslikke jälgimisi. Ülalnimetatud Tšehhi seadus, õigustehniliselt üks täiuslikkumatest seadustest üldse, loob kõigi nende isikute suhtes teadete andmisest keeldumise vabaduse (§ 301, katke 4, p. 1 ja 2). Veel enam, ameteetlika ja ametisaladuste respektseerimise otstarbel, lubab Tšehhi seadus keelduda teadete andmisest ka arste, notare, advokaate j. n. e. (§ 301, katke 4, p. 3 ja 4).

Need teated, millede nõudmine kõigi põhimõtete kohaselt õigustatud, peavad olema täpsed, kui tahetakse neid üldse kasutada. Ebatäpsed teated võivad olla ennem kahjulikud kui kasulikud. Ebatäpsed teated võivad põhjustada mitte ainult riigile kuuluva seaduskohase maksu määra alahindamist, vaid ka maksukohuslase suhtes ebaõiglase maksu määramist. Ka sel teel võib maksuametkonna tegevuses esile tulla omavoli. Kui tahetakse, et sellased teated oleksid täpsed, on tarvis leida selleks õigustehnilised garantiid. Tšehhi seadus, mis lahendab selle küsimuse õigustehnilise täpsusega, loob seesugused garantiid. Sissejuhatav etapp neile garantiidele on, et seadus kohustab andma teateid oma teadmiste ja südamealunnistuse kohaselt, nõudes ühtlasi teadeteandjail tarvilikku orienteerimist. § 301 katke 1 räägib: „Das Zeugnis, die Sachverständigengutachten oder die Aussagen der Auskunftspersonen sind wahrheitsgemäß und nach bestem Wissen und Gewissen abzugeben. Wer nicht aus dem Gedäch-

nis aussagen kann, ist verpflichtet, in seine Schriften oder Geschäftsbücher, soweit er solche besitzt, einzusehen und sich daraus die erforderlichen Anmerkungen und Auszüge zu machen, um aussagen zu können". Garantii ise avaldub kahes punktis. Maksuametkond võib korraldada teadete andmist vande all. Teadeteandja yannutatakse siis ringkonnakohtu poolt. Tema teated omavad siis kõik need konsekventisid, mis vande all antud kohtulikkude tunnistustega seotud (§ 301, katke 5; vt. selle kohta *Fux* ja teisi, kommentar zum Gesetz über die direkten Steuern, Prag 1927, märkus nimet. katke juures). Täiendavalt sellele on teateid andma kohustatud isikud kohustatud esitama maksuametkonnale kõik tarvilised dokumendid ja ärraamatud, mis antud teateid tõendavad. „Die zur Aussage verpflichteten Personen müssen über Verlangen der Bemessungsbehörde die sich auf bestimmte bezeichnete Tatsachenbeziehenden Akten, Urkunden und die entsprechenden Stellen der Geschäfts- und Wirtschaftsbücher vorlegen" (§ 301, katke 6). Meie seadus ei loo § 43. kohaselt antud teadetele mingit täpsuse garantiid. Maksuametkond võib küll nõuda kolmandatelt teateid, kuid ta ei saa neid kohustada andma täpselt teateid südametunnistuse kohaselt. Ta ei saa kohustada kedagi andma teateid vande all ega nõuda antud teadete tõendamiseks dokumentide ja ärraamatute esitamist. Neid kohustusi ei loo deklaratiivne 43. paragrahv mitte. Ei milgi viisil ega tingimusel saa teadete ebatäpsust lugeda süüks teadeteandjale. Jäädes ilma igasuguse täpsuse garantiita, võivad meie seaduse § 43. kohaselt antud teated esineda ainult teatud informatsioonina. Kui tõendav materjal ei oma nad mingit väärtust. Nad ei aita kaasa objektiivse tõe leidmiseks. Küll aga võivad nad kaasa tuua kõiki neid halbu tagajärgi, millest räägitud on eespool.

Kokkuvõttes võime järeldada, et tuludeklaratsioonid omavad meil objektiivsuse

garantii ainult palgatulude ja aktsiate dividendist ning osakasust moodunevate tulude alal. Ainult neil aladel omavad tuludeklaratsioonid maksumäärade kindeldamisel materjalse väärtuse, kui tuluhindamise objektiivsed alused. Kõigi teiste tululiikide tulusummade objektiivse esiletoomise kohta tuludeklaratsioonides pole olemas mingit, ei faktilist ega psühholoogilisel surve põhjendavat garantiid. Seal valitseb tuludeklarandi omavoli võimalus kõige kõrgemal määral. See toob ebamäärase võitlusõhkkonna kindeldamisprotsessi, takistab seaduse täpset rakendamist ja põhjustab ebahütlust maksustamise läbiviimises,

Tuludeklaratsioonide objektiivsuse garantiisüsteemi ja teiste kindeldamisprotsessis nimetatavate sanktsioonide arenemist takistab valedel eeldustel põhjendav varanduslike klasside vastuseis maksuametkondade võimu laiendamisele. Varanduslikud kihid tugenevad traditsioonilistele eraomandise puutumatusel ja ärivabaduse põhimõtetele ja muudavad need kantsiks võitluses riigi maksunõudeõiguse vastu. Ja kuna meie aja riigis puudub tõeliselt iseseisev poliitiline võim, vaid poliitiline võim tegelikult ülekaaluliste huviüksuste käsutuses seisab, siis töötab ka seaduseandlus viimaste huvidel kohaselt. Kuid tõelikult ei hädaohusta ülalnimetatud garantiide küsimuse lahendamine põrmugi poliitilisi klassihuve. Garantiide küsimuse lahendamisega ei käi ühes mingit transformeerivat kaasmõju; sellest ei ripu varanduste absorbeerimise või mõni muu sellane küsimus. Kõiki neid küsimusi lahendavad maksuseaduste materjaliõiguslikud normid, millede kompositsioon vastab täiel määral seaduseandja poliitiliste huvidel kompositsioonile. Garantiide küsimus on ainult vormiline küsimus, mis puudutab materjalsete maksunormide täpset läbiviimist. Sarnasena ei esine ta mitte klassivahekordade, vaid klasside eneste piires, maksuvõlgnikkude

kohustuste omavahelises tasakaalus. Küsimus piirdub siin maksuvõlgnikkude ühtaolisuse nõudega seaduse ees: kas maksavad kõik maksu seadusnormi kohaselt või ei? On hindamistes võimalik omavoli, siis kujunevad sellekohaselt ebaühtlasteks ka maksumäärad. Tegelikult võrdsed tulud omandavad siis lahkuminevad maksumäärad. Et takistada säärase omavoli esile tulemist, on ainuke tee — anda maksuametkonnale sellased kontrollivõimalused, mis sunnivad maksukohustlasi esile tooma deklaratsioonides objektiivset tõde. Sel kontrollil on ainult õiguslik otstarve: garanteerida seaduse maksvust. Neid kontrolli võimalusi nägime meie tulumaksuseaduse järele palgatulude ja aktsiatest ning osakasudest saadud tulude juures. Mitmetes riikides on vastavalt nende poliitilisele arenemisele ja poliitiliste jõuvahekorrdade tasakaalule laiendatud sellaseid kontrolli võimalusi ka teiste tululiikide kohta. Eriti Saksa seaduseandluses on läbiviidud tähelepanu väärivaid korraldusi raamatupidamiskohustuse ja selle järelevalve alal.

Äriraamat ei oma maksuametkonna suhtes muidu mingit tähendust, kui tema sisuline ja vormiline külg ei vasta täiel määral maksuseaduste erilistele otstarvetele. Selle nõude rahuldamiseks kohustab Saksa Reichsabgabenordnung¹⁾ (§ 162¹⁻⁸) kõiki, kes on sunnitud pidama arve-, resp. äriraamatuid kas kaubanduseaduste või üksikute maksuseaduste (Umsatzsteuer § 13 — j. t.) põhjal, kinni pidama tervest reast tehnilistest määrustest. Neil määrustel on aga ainult siis tähtsus, kui nende teostamine on kontrolleeritav ja nende kohuslikkus sanktsioneeritav. Kontrolli peab järele katsuma raamatute sisulise ja vormilise täpsuse. Selle tingimuse täitmisel on äriraamat usaldatavaks aluseks neis juhtumeis, kui kindeldamis- või karistusprotsessi piirides tarvis tugeneda raamatule või saada neist õiendusi ja tõendusi.

Saksa Reichsabgabenordnung'i § 162, p. 9 annab neis huvides maksuametkonnale õiguse lasta järele katsuda äriraamatuid rippumatult üksikuist kindeldamis- või karistusjuhtumest. Nimetatud punkt lauseb: „Das Finanzamt kann prüfen, ob die Bücher- und Aufzeichnungen fortlaufend, vollständig und formell und sachlich richtig geführt werden“. Raamatute sisulise ja vormilise täpsuse järelekatsumine võimaldab maksuametkonnale järele katsuda tervet ettevõtte ärilist avaldust, nii et selle järelekatsumise tulemus usaldatava aluse loob igasuguste maksustamisküsimuste lahendamisel (vt. selle kohta: *Wulff, Die Praxis der Steuerlichen Buchprüfung, 2. Aufl. u. Eckstem, Buch- u. Betriebsprüfung, 2. Aufl.*). Seejuures ei saa jätta tähele panemata seda psühholoogilist survet, mida omab kirjeldatud kontroll maksudeklaratsioonide täpsuse ja objektiivsuse läbiviimisel. Kui nüüd sellane kontroll teha veel perioodiliseks, siis on maksuseaduste täpne läbiviimine garanteeritud kõrgemal määral. Seadusega 10. aug. 1925. Reichsabgabenordnung'i § 162 sisseviidud punkt 10 loobki sundusliku perioodilise raamatute järelekatsumise kõigis suuretevõtteis. See punkt kõlab järgmiselt: „Grossbetriebe sind mindestens alle drei Jahre einmal eines ordentlichen Buch — und Betriebsprüfung durch entsprechend vorgebildete Beamte oder Sachverständige der Reichsfinanzverwaltung zu unterwerfen. Die Prüfung hat sich auf alle Verhältnisse zu erstrecken, die für die Besteuerung von Bedeutung sein können. Die Prüfung hat jeweils den Zeitraum bis zu der zuletzt erfolgten Prüfung zu umfassen“ (edasi järgnevad määrused esmakordse järelekatsumise ulatavuse ja suuretevõtte tunnusemärkide üle). See maksuseaduste garantii abinõu omab maksuõiguse arenemises kaugeleulatava tähenduse. Maksuseadus, mille efektiivsus rippus seni rohkem kodaniku häast tahtes ja kohusetundest (mis tingis maksukoor-

1) Lühendatult AO.

ma äärmiselt ebaühtlast faktiilist jaotamist ja kodanikkude ebaühetäolsuse seaduse ees), saab sellega õigusnormile tarviliku efektiivsuse. Maksuseaduse teostamine ei ripu enam kodaniku omavolist, vaid seaduse teostaja õiguslikest korraldusist. Tuleb muidugi tähele panna, et maksuametkonnale antud õigused omavad tähenduse vaid siis, kui neid õigusi käsitavad eriliselt ettevalmistatud ja teadumustega eriteadlased. Otstarbekohasuse nõuetes on Saksa maksuametkondade (Finanzämter) juures asutatud erilised bürood äri- ja ettevõtete revisjoni toimetamiseks (Buch- und Betriebsprüfungsstellen), millede koosseisu kuuluvad ainult valitud ja erilise ettevalmistusega ametnikud (vt. *Wulff, Die Praxis der steuerlichen Buchprüfung* 2. Aufl. 1927).

Teiselt poolt annab seadus ametkonnale abinõud seadusliku kontrolli teostamise takistamiste vastu. Reichsabgabenordnung näitab § 202-ses neid sundabinõusid, mis rippumatult üldistest karistusnormidest maksuametkonnale võimaluse annavad teostada seaduse läbiviimist. Sellaste sunnibinõudena on näidatud nimetatud paragrahvis rahalised karistused (Geldstrafen), seaduse nõuete teostamised maksukohuslase kulul (Ausführungen auf Kosten der Pflichtigen) ja vahenditu sund (unmittelbarer Zwang). Selle kõrval annab § 366 võimaluse seaduse nõuete mittemäitmise korral äritegevust jäädavalt või ajutiselt lõpetada, või jälle kõrvaldada süüdiolevaid — volinikke või ametnikke ettevõtte teenistusest. Muidugi pole sellega veel kõik ära tehtud maksuõiguse

arendamises. Kuid igatahes seisavad majanduselu tsentrumid sääraselt maksuametkondade kontrolli all, et siit kontrolli laiendamine majanduselu kõrval- ja alamliidele suurt tuge võib leida. Katsed sel alal on juba nüüd olemas. Reichsabgabenordnung'i § 164 säeb üles kohustuse „Auch wer nicht verpflichtet ist, Buch zu führen, soll, wenn er ein Einkommen mehr als zweitausend Reichsmark versteuert, seine Einnahmen fortlaufend aufzeichnen.“ Tegelikult jääb see korraldus esialgu rohkem deklareerivaks normiks, kuna maksuametkonnale osutub võimatuks teostada sarnast üldist kontrolli; kontrolli puudumisel ei oma sunnibinõud aga mingit kaaluvat täbendust. Siiski on seegi norm teatud lähtepunktiks maksuõiguse edasiarendamisel. Ülal selgitatud olukordade juures on tuludeklaratsioonide objektiivsuse kindlustus Saksa maksuõiguses võrdlemisi laialdane. Selle juures ei saa jätta arvele võtmata veel asjaolu, et palgatulud ja kapitalitulud (Kapitalerträge) maksustatakse nende allikate juures, mis loob omakorda täieliku garantii maksunormide täpse läbiviimise kohta nende tululiikide alal. Saksa maksuõiguse kõrval ei anna teised, nii näit, Tšehhi ja Prantsuse maksuõigused sarnast otsekohest ja laialdast kindlustust deklaratsioonide materjalse objektiivsuse läbiviimiseks. Kuid sääl on olemas kaudsed garantiid, kas maksuaparaadi korralduse või kindeldamisprotsessi suurima täpsuse näol, mis võimaldavad maksuseaduste paremat teostamist kui see võimalik meie tulumaksu seaduse juures. Sellest lühidalt järgmises katkes.

(Järgneb.)

Juhan Vaabel.

Veel vaidlustest testamentide vastu.

H-ra *R. Eliaser* on omas artiklis „Vaidlustest testamentide vastu“ (Õigus nr. 1 — 1928. a.) ette toonud väiteid, mis vaevalt küll tohiksid õigustatud olla, kui kinni pidada neist määrustest, mis B. E. S. ja T. Kp. Seaduses korraldavad testamentide avamise ja seaduse jõusse astunuks tunnistamise toimetust.

Nii seletab *R. E.*: „Kui vaidlus on tekkinud testamendijärgse ja seadusejärgse pärija vahel testamendi maksvuse üle, ja kui hoiukorra toimeetus on ära lõpetatud, siis võivad nad ju mõlemad nõudmisega vastavas kohtus nõudekorras esineda, üks testamendi maksvuse ja seadusjõusse astunuks tunnustamise ning teine sama testamendi maksuseluse üle. Kumb neist varem soovib lõpetada ebamäärast seisukorda, see võib ka rutem nõudmisega esineda.“

Et testamendi maksvuse vastu seadusejärgne pärija võib ja peab vaidlema nõudekorras, kui ta ei soovi, et kohtule ettepanud testament tunnistataks seadusjõuliseks, seda näeb ette ja korraldab meie B. E. S. oma §§. 2476—2480. Kuskil meie seaduses pole aga öeldud, et testamendijärgne pärija ka nõudekorras võiks ehk peaks loota testamendi seadusjõusse astunuks tunnustamist. H-ra *R. E.* ise ei näita selleks ka mingit seadust ega eeskirja. Ta arvab ainult ja peab seda iseenesest-mõistetavaks asjaks, et testamendijärgne pärija võiks sellase nõudmisega esineda. Ja, tõepoolest on meie kohtute praktikas ette tulnud sellaseid juhtumeid. Nii on Tallinna-Haapsalu rahukogu 1923. a. (rahukogu toim. nr. 607.) Jüri Risti testamendi asjas toimetuse hoiukorras ära lõpetanud ja testamendijärgsele pärijale tähtaja määranud nõude tõstmiseks testamendi seaduslikuks tunnustamise üle seadusejärgse pärija vastu.

Seaduslikku alust niisugusel toimetusel ei ole. Testament avatakse ja tunnistatakse seadusjõusse astunuks ts. kp. s. §§ 1956 kuni

1970 ettenähtud korras. Ei ava või ei tunnista kohus testamenti selles korras, siis pole enam teist teed ega teist korda testamendi maksvaks-tunnistamiseks. Ts. kp. s. §§ 1956—1970. leiduv kord on testamentide suhtes niisama sunduslik ja lõplik nagu samas raamatus leiduvad eeskirjad pärandusvara jagamise (ts. kp. s. §§ 2024 kuni 2029) ja varanduste väljaostu õiguse (ts. kp. s. §§ 2030—2034) ja teiste sääl lähemalt äratähendatud toimingute suhtes.

Teissugune vaade meie testamentide suhtes, nagu ta väljendub h-ra *Eliaser*'i artiklis ja ilmsiks on tulnud veel hiljutises kohtute tegevuses, on seletatav ainult mõjuga, mida avaldasid Vene tsiviil seadustiku §§ 1060—1066¹⁴ ja osalt veelgi avaldavad meie kohtute tegevuse peale testamendi avamise ja seadusejõuliseks tunnustamise asjus. Vene tsiv. sead. §§ 1066⁹—1066¹² põhjal on testamendijärgsel pärijal kaks teed testamendi täitmisele kinnitamiseks—erakord (časnõi porjadok), mis vastaks meie ts. kp. s. §§ 1956—1970, ja nõudekord (iskovoi porjadok). Nõudekorra võimalust meil aga Balti seaduses pole ette nähtud testamendi seadusejõuliseks tunnustamiseks. Ka pole see meil üldse mitte vajalik. Meie seadus, tundes ainult testamendi tühistamise nõuet seadusejärgsete pärijate poolt (B. E. S. §§ 2476—2480) on loonud seega ettepanud testamentide suhtes celduse (*prae-sumptio*), et iga avatud testament on seaduslik, kuni ta pole tühistamist leidnud nõudekorras.

Kuid, nagu öeldud, toimetati Vene mõju ka teisiti, milleks kaasa aitas veel vallakohtute seadus. Balti vallakohtute toimeetus testamentide asjus korraldati ainult kahe paragrahvi läbi (vallakohtu seadus §§ 336 ja 337), mis jätsid lahtiseks mitmedki küsimused. Nende järele võis vallakohus pärandusvara testamendijärgsele pärijaile välja anda, kui ta leidis, et testament tehtud on

seadusenõuete järele. Sellest järgneb, et vallakohus varanduse üleandmisest võis ka keelduda ja pidi keelduma, kui tema arvates testament ei vastanud seaduse nõuetele. Vaidlust testamendi maksvuse üle võisid seadusejärgsed pärijad alustada ühe aasta ja ja kuue kuu jooksul, varanduse üleandmise päevast arvates. Kui vallakohus üle ei annud varandust testamendi mõningate puuduste pärast ja keegi ka testamendi tühistamise nõuet ette ei võtnud, oleks testament ikkagi tulnud tunnistada seadusejõusse astunuks B. E. S. §§ 2479, 2452 ja Liivi talurahva sead. § 1021 põhjal. Vallakohtute tegevus kujunes Vene mõjul aga hoopis teisiti. Vallakohtud hakkasid hoiukorras Vene eeskujul testamente kinnitama või jälle kinnitamata jätma, tunnistades viimasel korral neid seadusevastaseit tehtuiks. Niisuguste olukordade juures ei jäänud testamendijärgsel pärijal oma õiguste jaluleseadmiseks muud teed üle kui paluda nõudekorras testamendi maksvaks tunnistamist. Seda õigust arvali vallakohtu sead. § 337 väljalugeda ja järeldada võivat: „Tüli testamendi maksvuse üle (spor o deistvitelnosti duhovnago zavesčanija) võib alustada ühe aasta ja kuue nädala jooksul, arvates varanduse üleandmise päevast,“ olgugi, et § 337 täpsest mõttest ja seadusandlistest motiividest selle paragrahvi all ainult ühte järeldada võib, et tüli all testamendi maksvuse üle tuleb mõista seadusejärgsete pärijate nõuet testamendi tühistamiseks, mitte aga testamendijärgsete pärijate nõuet testamendi tunnistamiseks.

Vallakohtute tegevuse likvideerimisega Eesti ajal kaotasid vallakohtute §§ 336 ja 337 oma maksvuse ja kadusid ühilasi ka kõik raskused mis nende paragrahvide käsitamisel vallakohtu läbi testamendijärgsele pärijale võisid tõusta. Jäi järele ainult ts. kp. s. §§ 1956. — 1970. ettenähtud üldine kord. Selles korras konstateerib kohus kirjaliku või jälle suusõnalise testamendi olemasolu ja tunnistab ta avatuks ning ootab ära, kas keegi B. E. S. § 2452. määratud

tähtajal testamendi vastu tõstab selle tühistamise nõuet. Ei ole keegi seda teinud üleskutses määratud tähtaja jooksul, milline tähtaeg ts. kp. s. § 2064. põhjal veel pikendub kuni otsuse tegemiseni — tunnistab kohus testamendi seadusejõusse astunuks. On testamendi vastu tõstetud tühistamise nõue seadusliikkude pärijate poolt, paneb kohus testamendi toimetuse hoiukorras seisma ja ootab ära (ts. kp. s. §§ 571 p. 2 ja 1966 põhjal), millise tulemusega nõue lõpeb. Lükkab kohus tühistamise nõude tagasi, siis on sellega tüli testamendi vastu kõrvaldatud (ts. kp. s. § 1966) ega pole enam takistusi hoiukorra toimetuse jätkamiseks ega testamendi tunnistamiseks seadusejõuliseks. On nõue ainult osaliselt rahuldatud, tunnistab kohus testamendi selles osas, mille vastu vaidlus tagasi lükati, maksvaks. Tühistab aga kohus nõudekorras testamendi täielikult, saab testamendi avamise ja tunnistamise toimeetus kui oma aluse kaotanud, tarbetuks. Seis- majäetud hoiutoimetuse edasiarendamiseks pole testamendijärgsel pärijal enam võimalust ega huvi. Niisama vähe on seda ka testamendi vastu võidukalt kohutelnud pärijal. Mõlemad võivad hoiutoimetuse jätkamist siis ainult selleks paluda, et seda jäädavalt lõpetada. Harilikult jätavad mõlemad hoiutoimetuse ta saatuse hooleks (ts. kp. s. §§ 689 — 692.). — Kohus võib hoiukorras testamendi ka avamata, või avatud testamendi seadusejõusse astunuks tunnistamata jätta, kui ta leiab, et testamenti vormiliselt või sisuliselt olemas ei ole, või jälle olemasolev testament avalikõiguslikkude normide vastu käib, millede rikkumist kohus juba *ex officio* lubada ei või (Riigikohtu üldkogu otsus 12. aprillist 1926. a. nr. 4.). Nende määruste vastu võib testamendijärgne pärija erakaebuse teel kohtuastmete korras edasi kaevata (ts. kp. s. § 1970). On testament tema avamise korras lõplikult tunnistamata jäetud, siis pole enam ühtki õigusvahendit tema tunnistamiseks. Niisuguseks ei või pidada B. E. S. § § 2599. — 2620. ettenähtud pärandus-

nõuet (isk o nasledstve). Mulle näib, et seda nõuet testamendijärgne pärija ainult siis võib kasutada, kui testament on seadusejõuliseks tunnistatud, või jälle kui testamenti kohtusse üldse avamiseks pole esitatud ja seega ta maksvuse küsimus lahtiseks on jäänud. — Edasi leiab *R. E.*, et kohus võib hoiukorras testamendi asja ära otsustada, jättes vaidluse või pretensiooni avaldajale õiguse nõudekorras oma arvatava õiguse maksma panna.

Siin ei saa leppida väitega, et testamendi vastu avaldatud vaidlus vaidlejale alalhoituks jääb ja testamendi asi siiski ära otsustatakse. Seda ei luba *B. E. S.* § 2452 ja ts. kp. s. § 1966, mis vaid siis testamendi seadusjõusse astunuks tunnistamist võimalikuks peavad, kui kõrvaldatud on vaielused testamendi vastu. Vaidluste alalhoidmine vaidlejale ei ole nende kõrvaldamine. Mulle näib, et *R. E.* siin vahet ei tee ülesandmiste vahel testamendi puhul ja vaieluste vahel testamendi vastu. Kreditoridel, ja muude pretensioonide omanikkudel testatori ja ta pärandusvara vastu, ei või mingit huvi olla testamendi vastu vaielida. Nad tahavad ainult oma õigusi kindlustada pärandusvara vastu ja pääle kustutamise eest. Nende huvides on koguni testamendi rutem tunnistamine, et siis oma õigusi ja nõudmisi testamendi järgsete pärijate vastu realiseerida. Hoopis teine asi on seadusejärgsete pärijate vastu vaielused testamendi vastu. Isegi seadustekstis (ts. kp. s. § 2079) on vahe tehtud õiguste vahel päranduse pääle (prava na nasledstvo) ja vaieluste vahel testamendi vastu (vozraženia protiv zavesčatel'nago akta). Hoitakse alal ülesantud õigused (ts. kp. s. § 2066), mitte aga vaidlused testamendi vastu. Need vastuvaidlused peab kohus enne sisuliselt lahendama ja siis alles võib hoiukorras järgneda otsus testamendi seadulikkuse üle. On üldiselt teada, et vaidlused testamentide vastu lahendatakse testamentide tühistamise nõude teel (*B. E. S.* §§ 2476 — 2480), kus-

juures hoiukorra toimetused seniseks seisma jäetakse. Ometi leidub üks liik vastuvaidlusi, mis kohus hoiukorras peab ära otsustama. Need on vastuvaidlused, mis väidavad, et testamendina esitatud akt üldse testament ei ole, ei oma vormi ega sisu poolest. Vastuvaidleja, näiteks, juhib kohtu tähelepanu sellele, et testamendiks nimetatud akt on vaid testatori kiri, kus ta alles kõneleb oma kavatsustest, millist testamenti ta soovib teha, või jälle, et suusõnalist testamenti on tõendanud ainult üks tunnistaja. Hoiukohus peab neid vastuvaidlusi, ilma vaidlejat nõudekorda juhatamata, sisuliselt läbi arutama ja lahendama, kas sääl väidetud seisukohad on õiged või mitte, ja sellele siis vastavalt oma otsuse legema testamendi avamise ja tunnistamise suhtes. Samuti peab hoiukohus arvesse võtma vastuvaidlused, mis testamendi vastu ette tuuakse avalik-õiguse seisukohalt.

Kõigest sellest järgneb, et põhjust ei ole vaidlust testamendi vastu alal hoida ja et sarnane toimetused täielikus vastuolus seisab testamendi seaduslikuks tunnistamise otsusega.

Harilikult seisavad vastuvaidlused testamendi maksvuse vastu seletustes, et testator ei olnud enam mõistuse juures, et tal õigus puudus korraldusi teha testamendis nimetatud varanduse üle, et tunnistajad ei tunnistanud tõtt j. n. c. Kõiki sellaseid vastuvaidlusi, kui sihituid testamendi maksvuse vastu, tema tühistamise poole, ei saa kohus arutada hoiukorras. Mis aga siis tuleb teha, kui vaidleja need väited ainult hoiukorras ette toob, nende põhjal aga seaduses määratud aja jooksul (*B. E. S.* § 2452) siiski mitte ei algata testamendi tühistamise nõuet, selle kohta ei leia meie seaduses vastust ja tegelikkude juristide arvamisest lähevad sel puhul suuresti lahku.

H-ra *R. E.* arvab, et hoiukohus ts. kp. s. § 2065 põhjal peab arvestama neid vastuvaidlusi. Kui hoiukohus leiab, et avaldatud vastuvaidlused ei mõjuta väljakutse toimetuses tehtavat otsust, siis tulla tal asi

ära otsustada ja vaidlejale vabaks jätta nõudekorras oma arvatavat õigust maksuma panna. Leiab hoiukohus aga, et vaidlus mitte mõjuta ei ole, või koguni võib testamendi jõudu halvata, siis tulla asjatoimetus kas lõpetada või seisma panna.

Need h-ra *R. E.* väited on väga vaieldavad. Vaidlejale vabaksjätmine oma õigust nõudekorras maksuma panna — ongi tema vaidluse alalhoidmine, ja nagu eelpool nägime, käib sellane toime ts. kp. s. § 1966. ja B. E. S. § 2452. vastu. Asja toimetuse hoiukorras seismapanek, on tingitud testamendi tühistamise nõudest, mis algatud on väljakutses tähendatud ajal, või igas juhtumis enne hoiukorras tehtavat otsust. Et ainult hoiukorras avaldatud vastuvaielusel ka sarnane mõju oleks, on küsitav. Mulle näib, et *R. E.* saade ts. kp. s. § 2065-le ei õigusta ta väidet järgmistel põhjustel: See paragrahv (2065) ei kõnele mitte vastuvaidlustest (vozraženia), vaid tülidest (sporõi). Meil Eestis ei ole juriidiline terminoloogia veel mitte täiesti välja kujunenud ja meil, võib olla, võiakse mõlemaid sõnu (vozraženie, spor) ilma vahet tegemata edasi anda sõnaga „vaielused“. Kuid siin ei saa arvesse võtta, kuidas meie sõna „spor“ tõlgime, vaid seda, mis Vene seaduseandlus ja juristid selle sõna all mõistavad. Neil tähendab „spor“ tsiviilõiguslikus mõttes nõuet (isk; saksakeeles: Klage, Rechtsstreit, Anfechtung). Ma ei taha siin kohal seda vene juristide arvamist pikemalt põhjendada hakata, vaid juhin ainult asjast huvitatute tähelepanu seda küsimust käsitavale artiklile vene kohtuministeeriumi žurnalis (1909. a. nr. 7. lehek. 222—227).

Kui h-ra *R. E.*-ga ühel arvamisel olla ja asjatoimetus vaidluse puhul seisma panna, siis tekib otsekohe küsimus: kui kauaks? Seadusejärgne pärija võib-olla ei võtagi tõsiselt oma vastuvaidlust ega algata üldse mitte testamendi tühistamise nõuet. Testamendijärgsel pärijal omalt poolt pole jälle ühtki juriidilist alust, nagu eelpool nägime, nõudekorras testamendi seaduslikuks tun-

nistamist paluda, kuna tema ju kostjana ja seadusejärgne pärija nõudjana peab esinema. Asja koguni äralõpetamise puhul poleks vastuvaidlejal ühtki vajadust kulukat nõude teed alustada, sest asja toimetuse lõpetamisega hoiukorras langes ka ära testamendi seadusejõuliseks tunnistamise võimalus. Vaidleja saavutas oma vastuvaidlusega hoiukorras seda, mida ta nõudekorras vahest taotada ei usaldagi. Tuleb tähendada, et § 2065 võimalusest räägib, üleskutsega seotud asjus hoiutoimetust lõpetada. See võimalus on minu arvates testamendi asjus väga väikene ja h-ra *R. E.* ei too ette ühtki konkreetset näidet selle tõenduseks. Lõpetamine võiks vahest ainult siis sündida, kui kõik testamendijärgsed pärijad end testamendist lahli ütlevad ja toimetuse lõpetamist paluvad. Et testamendi toimetuse tuleks enne tühistamise nõude rahuldamist, või koguni enne selle nõude tõstmist lõpetada palja vastuvaieluse jõul, selleks pole ühtki tungivat põhjust.

Kõiki neid kaalutlusi silmas pidades tuleks eelistada nüüd juba kohtute praksises enam-vähem väljakujunenud korda *R. E.* poolt väidetud korrast ja nimelt: vaidlusi testamendi vastu — mis ette toodud hoiukorras, mille põhjal aga tüli testamendi vastu, s. o. testamendi tühistamise nõue tõstmata jäänud seaduses ettenähtud aja jooksul (B. E. S. §§ 2452 ja 2479) — mitte enam arvesse võtta testamendi seadusjõuliseks tunnistamise juures.

Ei saa salata, et see toimetuse viis vastuolus seisab ts. kp. s. § 2079. ettenähtud üleskutse tekstiga. Rahukohtunik kutsus üles temale kõiki vastuvaielusi testamendi vastu teatama, kuid jätab need vastuvaidlused siiski arvesse võtmata, kui nende etetoomisel tingimused täitmata on jäänud, millest aga üleskutse tekstis vaigitakse. See praegune ts. kp. s. § 2079 sobimatus tuleb osalt ka sellest, et siis kui § 2079 redigeeriti, testamendi avamise kohus oli ühtlasi ka avatud testamendi vastu tõstetud tühistamise nõude kohus. Meie 1923. a.

novelli järele, kus kõigi testamentide avamine rahukohtunikkude kätte anti, pole see enam nii suurema hulga testamentide suhtes.

Oleks tungivalt tarvis seaduseandlikul teel kindlaks määrata vastuvaidluste esitamise kord ja nende suhe testamendi tühistamise nõudega, et lõpetada kõik lahkarvamised ja nende mõjul kohtupraktises tõusvad segadused. Ei teeks paha testamendi avamist jälle testeeritud vara väärusest ja iseloomust olenevaks teha, nagu

see oli enne 1923. a. läbiviidud uuendust. See kergendaks pisut meie rahukohtunikkude juba üle jõu tõusnud töökoormat. Senini on neile ikka tööd juure kuhjatud rahukogu esimese kohtuastme ja kohtupalati kompetentsi kuulunud asjade arvel, nii et meie rahukohtunikkude töökoorem on praegu kahe kuni kolme võrra suurem veneaegsete rakukohtunikkude omast. On aeg selles piiri pidada ja tööjaolust õiglasemalt ette võtta meie kohtuasutiste vahel.

Judex.

„Vaba kaalutus“ ja selle kohtulik kontrollimine.

„Vaba kaalutluse“ küsimus tõusetati päevakorda riigivormide võitluse ajajärgul, mil hakkas muutuma sotsiaalseid olukordi õigusriigi kasuks ning hakkas taanduma poliitilise elu areenilt vägivallariik.

Õiguslikus ühiskonnas vaba kaalutluse probleem tõmbas eeskätt teoreetikute tähelepanu. Ja teadlaste käes ta esines esmakordselt vahendina, mille varal usuti olevat võimalik teha vahet normirakendajate erivõimude vahel. Kuid tegelikus elus see tähtis küsimus sai oma õige hinnangu alles pärast valitsuse-ala-kohtu^{le} ellu kutsumist.

Oma teoreetilisis käsitluis ja tegelikes rakendusis vaba kaalutus on teinud läbi õige mitmed arengastmed. Kuid enam-vähem rahuldava määratluse sellele küsimusele andsid maailmasõja-päevad. Vaba kaalutluse juriidiline kontseptsioon on aga täiel määral tänapäeva saavutus, kuna varema aja sellekohased mõisted olid rõhuvamas osas poliitilise või sotsioloogilise sisuga ehitised. Kuid kuidas ka ei otsustatud seda küsimust varemilgi ajal, kunagi ei mõistetud tema all normirakendajate võimude absoluutselt vaba teotsemist. Vaba kaalutus pidi olema alati teatava määrani ikkagi mõningate põhimõtete ja normidega seo-

tud. Ja viimaseil aastail enne ilmasõda esitati vastavana definitsioonina isegi ütlus: „vaba kaalutus on otstarbekohasuse vaba otsustamine seaduse piires.“

Maksva õiguse süsteemi seisukohalt ei olegi nii väga tähtis, kuidas teoreetikud sisustavad vaba kaalutluse mõiste. Sest hoolimata sellest, millist vormi teadus ka ei annaks sellele nähte, tegelik jurist peab arvestama ilmtingimata ükski ainult selle seisukohaga, mille väljendab maksva õiguse normistik. Ent vallitseva ametniku, samuti ametnikku kontrolliva kohtuniku seisukohalt täis selgus sellest probleemist on ometi mõõdapääsmatult vajalik. Sest ainult mõiste teoreetiline analüüs võimaldab mõõta nähte tegelikku tähtsust ja aitab leida talle vastav koht teiste õigussüsteemis esinevate esemele reastikes. Mõiste ise on normirakendajale juhtivaks põhimõteks sellekohase seaduses avalduva dogmaatilise vaatenurga õigeks mõistmiseks. Omamata selget pilti ses asjas, eesti kohtunik näiteks ei suudaks leatavais juhtumeis tõmmata vabale kaalutlusele tegelikke piire ega osutada, mis on selles nähtes kohtulikult kontrollitav ning mis on kontrollivaba. Omamata täit ülevaadet sellest küsimusest, eesti kohtunik ei

saaks üldse mitte teostada vaba kaalutlusega seotud toimingute suhtes administratiivkohule omaseid funktsioone.

Kõnesoleva küsimuse olu selgitamiseks esitame siinkohal mõninga skitseeriva märke.

Seks otstarbeks valime seadusis sõnastatud üksikuid norme nii, et saaks teha kindlaks nendes kahe eri liigi olemasolu. Meie märkame mõnede normide sisu olevat nii kindlapiirilisel väljendatud, et ta on selge ilma igasuguse kaalutlusega. Selliste seadusnormide sisu man ei ole tõlgendavalt midagi arutleda ega ole vaja teha mingisuguseid muid intellektuaalseid selgitusoperatsioone.

Neid norme, milliste kompetents ja üksikute elementide maht on seadusis selgesõnaliselt väljendunud, nimetame kaalutlusega selgeiks normeks. Selliste näiteks võtame seaduslause: Iga kodanik, kes on ületanud oma viieteistkümnenda eluaasta, õigustub saama vastavalt asutisilt enese isiku tunnustise. Küsime, kui kodanik N on saanud 17 aastat vanaks, kas tal on isikutunnustise subjektiivne õigus? — See seadusenorm, mille saame ülemal esitatud seaduslausest ja mis arvab 17 aastat vanaks saanud kodaniku isikutunnustise õiguse subjektiiks, on kahtlemata kaalutlusega selge. Siin on vaja teha lihtsaim loogiline operatsioon — subsumptsioon, ning meile on käegakompavalt selge, et N õigustub saama ning vastavad asutised kohustuvad andma sellekohase isikutunnustise.

Kõik teised seaduste sõnastatud normid tarvitavad oma sisu selgitamiseks tihtipeale õige keerulisi intellektuaalseid toiminguid. Neid seadusnorme, milliste sisu määritlemiseks on vaja pikemalt arutleda, on kaalutletavad seadusnormid. Näiteks, seletab trükiseadus muuseas, et trükitoode trükiseaduse mõttes on niisugune trükitoode, mis on määratud avaldamiseks publikule. Et mõista säärasest seaduslausest saavutavate normide täpsat sisu, on vaja säada selle seaduslause üksi-

kuid mõisteid teiste samast seadusest leitava konstruktsioonidega erilisisse vahekorrisse nii, et oleks võimalik saada määritus mõningaile termele, mis ei ole piiritletud kindlakujuliselt seaduseandja kaudu. Nõnda termi „publik“ sisustamiseks peaksime toimima koordinaatide ja põhimõtete tõlgendamisviisi kohaseid loogilisi operatsioone, ning alles selle kõigi tulemusena suudaksime moodustada konkreetsete juhtude jaoks selgesisulisi õigusnorme.

Kaaluteldavate seadusnormide mahu määritlemiseks ja sisuosiste üksikasjalisemaks selgitamiseks tehtavate toimingute ühtum — kaalutus esineb õiguslikult kabel kujul: seotult ja vabalt.

Kaalutlevate normide täpsaks sisustamiseks seaduseandja lisab mõningail erijuhtudel üksikasjalikke täiendusnorme. Nende otstarb on otsustada kuidas kaalutleda, mida arvestada kaalutledes ja milliseist üldisist põhimõttest peaks laskma normirakendaja selle man oma toiminguid juhtida. Nii, üleeme, isiku kodakondsusse võtu toimingus esinevad selliseina tähendusnormena, näiteks, need normid, mis aitavad määritleda kodakondsust päriva või seda kaotava isiku subjektiivist õigust.

Niisugust kaalutlust, mille menetlus on seadusis üksikasjaliselt korraldatud, nimetame seotud kaalutluseks.

Kui aga normirakendaja on kaalutlevate normide puhul asetatud tarve või kohustuse ette, sisustada ise oma mõistmise ja veenete kohaselt seadusis ebakindlapiirilisel antud norm või selle üksikuid elemente, siis on meil tegemist eelmisest õiguslikult suuresti erineva kaalutlusliigiga. Siin oleneb juba normirakendajast, milliseid kaalutlusasiolusid ta arvestab, milliseid sihte ta tähistab ja kuidas neid taotleb ning milliseid vahendeid seks valib.

Seda kaalutlust, mille menetlus sõltub normirakendaja isiklikest veendeist, nimetame v a b a k s k a a l u t l u s e k s (freies Ermessen, svobodnoe usmotrenie, volnè uvazòvani, ka uvazèni, pouvoir discrétionaire,

discretionarypower, potere discrezionale, potestad discrecional).

Oma puhtamal kujul vaba kaalutus esineb kõigis konkurentisega seotud alistasaktis ja ka neis konstitutiivseis toiminguis, kus on tegemist õiguslikult üheväärtuslike kodanikkude kategooriaga. Mainitud aktide liiges vaba kaalutus avaldub paratamatult ja isegi vastu seaduse enese lahtmist.

Olgu seks illustreeriv näide. Ütleme, teatav valitsuse-ala ametkoht on kuulutatud vabaks. On ilmunud terve rida soovijaid ja kõigil neil nii füüsiline kui vaimne tsens ületab nõutava. Endastmõistelav on, et siin ei saa anda üldisemaidki näpunäiteid ametisse-seadjate. Sest ei saa olla norme, mis osutaks, kuidas leida ja kaalutleda neid või teisi soovitavaiks peetud vaimseid ja füüsilisi omadusi. See jääb täiesti ametisse-seadja vaba kaalutluse esemeks, millele ta tahab asetada päärohu otstarbekohase isiku valimisel. Ta võib korraldada seks võistluseksameidki, võttes arvestusse üldist hariduslikku tasapinda, hädad taipamisvõimet, tasakaalukust, täpsust, hoolsust, virkust või isegi seltskondlikku seisukorda ja vanadust. Ta võib valida ka oma esimeste isiklike muljete järele, mille man mõõduandvaks ja otsustajaks motiiviks võiks olla kandidaadi laitmatu ja üldiselt sümpaatne esinemine. Muidugi, ametissemääramisel võidakse osalt või täitsa eksida, õiguslikult ei eksita aga mitte.

Vaba kaalutlemise õiguse omistamine normirakendajale on tingitud sellest, et normilooja ei suuda leida vastavate konkreetsete juhtude jaoks otstarbekohasuse-norme. Ja seda peamiselt kahel põhjusel: esiteks on võimatu kõiki tuleviku toiminguid ette näha ja ette määritleda. Teiseks, suurem osa valitsus-ala toimingutega seotud küsimusi ja reaalseid juhtusid on sellist iseloomu, et neid ei saagi seadusnormidega üldse mitte lahendada.

Seadusis avaldub vaba kaalutluse õigus kas peidetult või selgesti, Peidetult väljenda-

tud vaba kaalutluse õigust tuleb otsida kogu normistiku mõttest ja määritleda tema piirid vastavate tõlgendamisviiside varal. Selgelt väljendatud vaba kaalutluse õigus sisaldub tavalisti sellekohaseis ütlusis nagu: „asutis A või ametnik B võib või tohib saata korda toimingu a või b“ „teenistuse“, „avaliku korra“, „julgeoleku“ „rahu“ huvides või tingitud „tervishoidlikest“ või „kultuurilistest“ otstarbest, või „hädahoone eemaldamiseks“, „rongikäigu võimaldamiseks“, või „asutiste prestiiži mõttes“ jne.

Vaba kaalutluse oluliseks sisuks on otstarbe ning vahendite valiku küsimus. Ta on normirakendajate õigus, ühtlasi ka kohustus määritleda seaduses otsustatud otstarbe ja valida oma veenete kohaseid vahendeid antud võimu teostamiseks. Õeldust on näha et vaba kaalutus sisaldab kaheksugu erielemente: 1. seaduses sõnastatud objektiivseid norme, mis määritlevad vaba kaalutluse õiguse põhjal antava akti ulatuse (kompetentsi-), tekkimiseviisi (protseduuri-), välise kaju (vormi-) ja objektiivse sihi (otstarbeküsimus: seks ja seks otstarbekas, teenistusehuvet jne). Need normid moodustavad vaba kaalutluse väliseid piire. 2. normirakendaja subjektiivse veendumuse, et ta toimib selleks, milleks talle võim on antud, et see, mida ta taotleb on avalik huvi. See võimuisikute subjektiivselt defineeritav avaliku huvi põhimõte moodustab vaba kaalutluse sisemisi piire.

Sellest selgub, et ametnik, toimides vaba kaalutluse õiguse põhjal, on seotud selle nähte väliseis piires samuti, nagu ta on seotud seotud kaalutluse alalgi. Et vaba kaalutluse toiming omaks jõu, on vaja et see tuleks kompetentselt asutiselt, toimuks nõutava menettluse piirides ja vastavas vormis ning vastaks seaduses osutatud otstarbele.

Kuid ka vaba kaalutluse sisemisi piires ametnik on seotud õigusega: ta peab taotlema normi sihte ja määritlema teostusvahendeid, lastes end juhtida üksnes üldisest huvist. See on vastandina seaduses tihti

päale *expressis verbis* väljendatud objektiivsele otstarbekohasusele subjektiivse sihi- ja otstarbekohasuse küsimus.

On loomulik, et, kui vaba kaalutluse toiming ei ole juhitud avaliku huvi teenistusse, siis ta ei ole põhimõtteliselt mitte maksev.

Sest on ka näha, et absoluutselt vaba kaalutlust ei ole õiguslikult üldse mitte olemas. Et vaba kaalutlus on vaid suhteliselt vabade toimuste ühtum, siis on ta endastmõistetavalt ka õiguslikule kontrollile täiesti alluv nii oma väliseis kui sisemisis piires. Puhtakujulised vaba kaalutluse toimingud on administratiivkohtu kontrolli esemeks alati, ning isegi siis, kui seadus peaks mainima, et kohus üldiselt ei arutle vaba kaalutluse akti sisuliselt. Ebapuhtakujulised vaba kaalutluse toimingud ei ole ainult siis kohtuliku kontrollimise esemeks, kui seadus peaks seda otse keelma.

Ühenduses viimaste väidetega tõusetame küsimuse, kuidas suhtub vabakaalutluse kohtulikku kontrollimisse eesti administratiivprotsessi õigus.

Sellele küsimusele saame vastuse meie Administratiivkohtu korra seaduse vastavate §§-ide inversiivsel tõlgendamisel.

Nii nagu on inversiivselt õige, et kohus kohustub olema õiglane, nii on samuti inversiivselt juba administratiivkohtu mõistes *implicite* olemas vorm, mis kohustab kohust kaitsma kodanikku avaliku võimu omavoli ja eksimuste vastu. Edasi on inversiivselt samahästi õige see, et see kaitsekohustus ei sõltu võimude omavoli iseloomust ega eksimuse laadist või nende mõlema avaldumisviisist.

Tehtud inversioon on õige aga vaid sel juhul, kui seadus ise ei räägi tema vastu ei *expressis verbis* ega oma mõtte ja vaimega, ega loo ka erandeid teataval viisil avalduva omavoli ja eksimuse või mõne nende laadi või liigi jaoks.

Et eesti Administratiivkohtu korra seaduse kompetentsnormid ega protseduuri-reeglid ei võta vaba kaalutluse asjas *ex-*

pressis verbis seisukohta, siis on vaja vaadelda, kas vahest tema üksikute normide mõttest ei väljendu eitav suhtumus sesse nähtesse.

Selliste normide allikaina tuleksid arvestusse §§ 2. ja 3. ning 22. Paragrahv telse otstarb on määritleda administratiivkohtute kompetentsi kohtute asjaomasuse (*competentia ratione materiale*) ja alluvuse (*competentia subjectivae*) sihis. Asjaomasuse määritlemises esineb täht a järele sõnu: „... kui need maksvate seaduste g a . . . k o k k u e i k ä i“. Pidades silmas seda, et nii vaba kui seotud kaalutlus väljendatakse seaduse sõnastamise abil, siis ei räägi see ütlus siinkohal meie inversiooni vastu. § kolmanda otstarv on määritleda poolte-legitimatsiooni ja poolte-asjaomasust (*sachlegitimation*). Siin esineb poolte-legitimatsiooni alal sõnu: „... kellel . . . ülesandeks on tehtud omavalitsuse ja teiste riigiasutiste seaduslikkuse järele valvata.“ Ja poolleasjaomasuse alal: „... kui nende . . . huvid administratiivasjus seadusevastaselt on puudutatud.“ Et, nagu eelpool sai mainitud, ka vaba kaalutlus on seaduse ja seaduslikkuse küsimus, siis ei kõnele needki kohad meie inversiooni kahjuks.

Asudes analüüsima § 22. sisu, leiame, et selle teine ja kolmas valem on justkui loodud seks vormiks, millesse on võimalik seotud kaalutluse aktidega võrdset paigutada ka vaba kaalutluse toiminguid kõige sobivamalt. Need valemid ei ole eimiskis suhtes kõnesoleva nähte kohtulikule kontrollimisele takistuseks. Hoopis selle vastu, nad on vaba kaalutluse õiguse igakülgse arullemise võimaldamiseks ja soodustamiseks otsekui mõeldudki.

§ 22. sisust ei saa kindlasti mitte vaba kaalutluse kontrollimise õigust „välja“ lugeda, nagu seda ka ühel selleteemilisel referaatõhtul Tartu õigusteadlaste seltis lugupeetud hr. riigikohtunik Anton Palvadre väga õieti väljendas, sest et see § ei maini tõepoolest väiksemagi sõnajupike-

sega mittemidagi „vabast kaalutlusest.“ Kui vähekesegi pidada silmas meie eelpool esitatud arutele mõttekäiku ja sihti, peaks olema täiesti selge, et samast „väljalugegemist ei ole mõeldudki teha. Mitte „välja“, vaid just „sisse“ lugeda on olnud meie püüd, sisselugeda mainitud paragrahvisse inversiooni põhjal vaba kaalutluse kohtuliku kontrollimise õigust.

Et Administratiivkohtu korra seadus ei võta eitavat seisukohta vaba kaalutluse arutlemise suhtes, vaid et ta on koguni korraldanud oma valededki nõndaviisi, et neisse ka see nähe sobivalt „sisse“ paigutub, siis jääb *argumentum e contrario* alusel meie ülemal püstitatud inversioonipüsima. Et ka mingisuguseid teisi õigusallikaid siin mõõduandvaina ei esine, siis tohiksime küll väita, et vaba kaalutluse õigus on oma täies ulatuses, nii oma väliseis kui sisemisis piires eesti administratiivkohtute protsessesemeks. Ning eesti administratiivkohus oleks sellejärele kohustatud tühistama o s a l i s e l t kõik ebapuhtakujulised ning t ä i e s u l a t u s e s kõik puhtakujulised vaba kaalutluse toimingud kui neis esineb vigu kolmest suurest alamal defineeritavate vigade üldliigist.

Vaba kaalutluse akt ei ole õ i g u s - p ä r a n e :

1. Kui vastavat õigust on kasutatud liig avaralt, asutise astudes üle seaduses osutatud väliseist piirest ;

2. Kui seda õigust on kasutatud muiks otstarbeiks, aga mitte selleks, milleks seda dikteerib üldhuvi.

Ka ametnikud on inimesed. Seepärast on alati võimalik, et ta igakord ei teotse just mitte üldhuvi kohaselt, vaid kasutab talle omistatud vaba kaalutluse võimu omiks isiklikeks sihtideks : tema toimingu põhimotiiviks võib olla kas isiklik või naabri majanduslik huvi, sõbra kasu, või meelehää ülemusele, enese poliitiline erivaade või mõne poliitilise erakonna seisukoht. Tunneme „pugeja“ täiupi ametnikke, kes püüavad kõigest hingest talitseda oma ülemuse po-

litilise meeleolu kohaselt, ignoreerides üldhuvi põhimõtet. Ülemuste vahetudes, vahetavad säärased kangelased ka oma teotsemuse kurssi. Tunneme ka „virisejaid“ ametnikke, kes püüavad maksu-mis-maksab talitseda kangekaelselt endi ülemuste arvatavate soovide vastu. Nagu esimesedki, nii vahetavad ka need teised „iseseisvad“ ametnikud endi ülemuste vahetudes oma teotsemuse üldsuuna.

3. Kus vaba kaalutluse õigust ei kasutata üldse mitte, olles arvamisel, et ametnikule ei olegi seda õigust seadusega omistatud. Arvestades seda, et vaba kaalutluse õigus kohustab ametnikku käima vastavate normide rakendamisel seaduses ettenägematute konkreetsete olukordade järele, oleks selline eksimus raskeimaid vigu.

Kui vaba kaalutluse aktiga on rikutud selle nähte väliseid piire, siis on meil tegemist vigade liigiga, mida nimetame vaba kaalutluse õiguse rikkumiseks. Kui aga avalikku võimu on kasutatud kõrvalisiks otstarbeiks, siis esineb meil vigade eri liik, mida nimetame vaba kaalutluse õiguse kuritarvitamiseks. Kui lõppeks avalik asutis või ametnik eitab enesel vaba kaalutluse õiguse olemasolu sääl, kus see talle on omistatud, siis on meil tegemist kolmanda vigade liigiga, mida nimetame vaba kaalutluse õiguse hülgamiseks. Maksva administratiivprotsessõiguse põhimõtete kohaselt eesti kohtunik on kohustatud vaba kaalutluse õigusega seotud küsimusis arutlema ja arvestama niihästi selle õiguse rikkumist kui kuritarvitamist ja hülgamist. Siin tuleb panna tähele aga seda, et vaba kaalutluse toimingute kohtuliku kontrollimise ulatuse suhtes kõik valitsevate asutiste ja ametnikkude aktid jagunevad protsessuaalõiguslikult kahte põhiossa :

1. protestimise teel kontrollitavad aktid ja
2. kaebamise teel aruteldavad asjad.

Protestimise teel kontrollitavad aktid jaotuvad omakorda kahte alaossa :

- a) autonoomsete üksuste (linna, maa, alevi, valla) protesteeritavad toimingud ja

b) ebaautonoomsete üksuste protesteeritavad aktid (näiteks Riigikogu valimiste asjus Riigikogu juhatusel on valimisasutiste suhtes protestimise õigus).

Autonoomsete üksuste vaba kaalutluse toimingud on omis sisemisis piires protestimise menetluses kohtukontrollivabad. Nende toimingute vastu sihitud protestide arutlusel ei tule võtta arvestusse ei kuritarvitamise ega hülgamise vigu, küll aga vaba kaalutluse õiguse rikkumist. Olgu tähendatud, et selline seisukoht ei järgne sugugi mitte Administratiivkohtu korra seaduse kolmandast paragrahvist, vaid on tuletatav üksainult jällegi inversiooni abil autonoomsuse mõistest.

Ebaautonoomsete üksuste vaba kaalutluse õigus on protestimise menetluses täies ulatuses kohtulikult kontrollitav ning arvestusse tuleb kõik kolm vigade eriliiki.

Kaebamise teel kontrollitavad aktid jaotuvad omakorda kahte alaossa:

a) korralise ja

b) erakorralise (kaitseseisukorra) vaba kaalutluse õiguse toimingud.

Viimane eristus oleks eesti administratiivprotsessi õiguse alusel üksnes sel juhul õigustatav, kui tunnustame endise Vene Keiserriiigi Dirigeeriva Senati kohtutegelust ka eesti õiguse kohta maksvaks, millise vaatekoha vastu aga on esitada õige palju kaalukaid väitlusi.

Mis puutub kaebamise teel kontrollitavate aktide a-alaossa, siis on neis ilmenev vaba kaalutluse õigus uuritav kõigi vigade suhtes. Sellevastu, b-alaosa toimingud oleksid oma vaba kaalutluse õiguse sisemisis piires täiesti kontrollivabad. Neid saaks kohus tühistada üksnes vaba kaalutluse õiguse rikkumise vigade pärast, kuna selle õiguse kuritarvitamine ja hülgamine ei ole kohtulikult uuritav. —

Käesoleva kirjutise ruum kahjuks ei võimalda asuda eesti administratiivkohtute senise tegeluse kirjeldamisele ega üksikasjalisemale arvustamisele. Ainult üldisemalt olgu konstateeritud, et see tegelus on küllalt mitmealgeline ja ebaühtlane, küllalt põhimõtete-

kirjuning oma motiveeringuis suuresti ebajärjekindel. Meie administratiivkohtute tegelus on olnud sedavõrd ebakonsekvente, et ühe ja samalaadiliste valitsustoimingute juures on avaldunud otse diametraalselt vastakud vaatekohad. Kohtuakttest selgub ka, et vaba kaalutluse mõiste ja selle nähte kontrollitavuse asjus kohus on olnud eriajal õige mitmeviisilisel arusaamisel.

Meie leiame akte, millejärele kaebus on koguni arutlemata jäetud sellepärast, et asi on otsustatud ametniku vaba kaalutluse õiguse põhjal. Nende aktidega kohus on esitanud vaatekohta, et vaba kaalutluse võim õigustab asutiste eksimusi ja isegi omavoli. Siis leiame akte, kus kohus on leppinud ainsa konstateeringuga, et siin ja siin algavad vaba kaalutluse piirid, jättes arutlemata selle õiguse konkreetse sisu ja akti sisemise seotuse. Edasi leiame akte, kus vaba kaalutluse küsimus juba kerkib silmipiirile oma väliste piiride ulatuses. Siin arvestatakse juba vaba kaalutluse õiguse rikkumise vigu. See esineb tavalisti seadusis selgesti väljendunud vaba kaalutluse õiguse aktide man. Ning lõppeks leiame akte, kus on võetud arutlusse ka juba vaba kaalutluse sisemine seotus. Siin on arvestatud järjekult selle õiguse kuritarvitamise vigu, kuigi seda ainult osaliselt. Kuid kuni kohtutegeluse 1927. aastani nende ridade autor ei ole leidnud ei ainustki motiveeringut, mis oleks olnud seotud vaba kaalutluse õiguse hülgamisega.

Siit selgub, et meie administratiivkohtud on teostanud vaba kaalutluse kontrollimise kohustust kitsamalt kui seda maksev administratiivprotsessõigus määrab. Siiski ja eriti viimaseil aastail on märgata meie kohtute tegeluses ilmset tendentsi selle kohustuse avardamiseks ning järkjärgult paneb end maksma arusaamine, et vaba kaalutluse kontrollimisfunktsioon on administratiivkohtute hing ja selle funktsiooni laitmatu teostus on nende suurim missioon. **A.-T. K.**

Varia.

Surmanuhtlus.

Tähtis sündmus üldises surmanuhtlusevastases liikumises on *E. Roy Calvert*'i asjailmunud teos „Capital Punishment in the Twentieth Century“ (Surmanuhtlus 20. sajandil.) See vaevalt kaheksa leheküljeline teos esineb tähtsa argumendina surmanuhtluse vastu, oma kokkusurutud lühiduse, täielikult sentimentaalsusetu ja teadlikult puht-mõistusliku probleemi käsitusviisi, eriti aga määratu hulga uskuma paneva, asjaolude ja statistiliste andmetega selgitatud materjali tõttu.

Siin mõned asjad tsiteeritud: täieline vastuvaidlus väitele, et surmanuhtluse kaotamine mõjuvat kuritegude arvu suurenemisele. Aastast 1819 kuni 1836 karistati Inglismaal surmanuhtlusega peale tapmise veel järgmisi kuritegusid: loomavarust, valerahategemist, kirikute teotamist, sissemurdmist, röövimist ja tulesüütamist. Alles 1833. a. mõisteti üheksa aastane poisike Nicholas White, kes läbi katkise aknakaasi vaateaknalt 20 marga väärtuses tušivärve oli varastanud, surma. Nimetatud aastate järele suudeti lõpuks ometi surmanuhtlus loeteldud kuritegude karistusena kaotada. Kui nüüd kõrvu asetada kolme aasta kuritööd enne surmanuhtluse kaotamist ja kolm aastat pärast seda, saame järgmise pildi:

| | |
|---------------------------|-------------------|
| 3 a. enne s. n. kaotamist | . . . 7497 kurit. |
| „ pärast „ „ „ | . . . 6620 kurit. |

Nii et surmanuhtluse kaotamisega kuritegude arv on vähenenud 877 võrra.

Veel uskumapanevamalt mõjuvad andmed maadest, kus surmanuhtlus on kaotatud. S. o. Taanis, Rootsis, Norras, Hollandis. Leedus, Austrias, Belgias, Soomes, Portugalis, Rumeenias, Argentiinas, Brasiilias, Uruguay's, Perus, enamuses Kesk-Ameerika riikides, enamuses Šveitsi kantonites, Austraalia riigis Queensland'is ja kaheksas P. A. Ühendriikide osariigis. Üheski riigis ei ole surmanuhtluse kaotamine kapitaal kuritegude hulka suurendanud. Enamuses näitavad

arvud just vastupidiselt kuritegude vähene- mist; kuid see ei tarvitse seista otsekohe- ses kausaal-sidemes vaid on pigemini seletatav üldise sotsiaalse ja kultuurse edenemisega.

Nii siis — üheski neist riikidest ei muu- tunud surmanuhtluse kaotamisega riigi koosseis ega olnud seltskond suuremas hädaohus, mis iseenesest on seda tähele- pandavam, et need riigid kõik on oma kul- tuuri, struktuuri, elanikkude kommete, riigi- vormi, majandusliku ja poliitilise seis- korra poolest täiesti erinevad.

Tähelepanu värib ka see raamatu osa, mis teeb tegemist halva mõjuga, mida avaldab üksikuisse isikuisse kui ka suuremasse rahva hulka surmanuhtluse täideviimine ja selle kirjelduste avaldamine ajalehtedes. Harilikult esineb vaidlustes surmanuhtluse üle kurjategija isik ükski liig huvide tsentris. Unustatakse täielikult, et siin tegemist ka teiste isikutega: vannutatud mehed, kelle „süüdi“ avab timukale ukse, kohtunik, vangimaja ametnikud, valitsuse esindaja, vangla vaimulik ja lõpuks timukas. Kir- jelduste asemel jälle vaid paar pilti: *Lazell*, *Wandworth*'i vangla esimene ametnik, lasi enese 1924 a. maha — kuna talle mäles- tused hukkamistest, millest ta oli sunnitud osa võtma, elu piinaks muutsid. Tuntud inglise timuk *Ellis* tegi 1923. a. enesetap- mise katsed, peale proua *Thompsoni* hukka- mist. Victoria timuk lõpetas 1924. a. elu enesetapmisega, et pääseda kohustusest puua üht naist. Nii siis — kolm enese- tapmist timukate eneste seas lühikese aja jooksul.

Tõepoolest pakub surmanuhtluse täide- viimise juures osavõtjate isikute seisukord tugeva argumendi surmanuhtluse kauema püsimise vastu. Ikka sagedamini keel- duvad vannutatud mehed kaebeluseid süüdi mõistmast, sest nad kardavad surma- nuhtlust (mis iseeneses kaasa toob karis- tamatust raskemate kuritegude korral ja

seega halvavalt mõjub). Kõigile neile asjaoludele juhib *Calvert* osavasti ja sagedasti aktide tsiteerimistega tähelepanu.

o.

Alaealised tunnistajad.

Juba kauemat aega teeb nii teooria kui praksis tegemist tunnistajate ütluste tõelisusega, psühholoogiliselt seisukohalt võttes. Väärtusliku lisandi selle küsimuse lahendamisele annab *William Sterns*'i teos „Alaealised tunnistajad kõlblusevastastes kuritegudes“. *Stern* on üks neist vanematest pioneeridest, kes nõuavad psühholoogia kui abiteaduse tarvitamist kohtulikus asjaajamises. Oma teoses käsitleb ta eriti üht probleemi külge. On selge, et alaealiste tunnistajate ütelused erilist kontrolli vajavad kõlblusevastastes kuritegudes, kuna siin tugevad hingelised mõjutused küsimuse alla tulevad, mis vaatlus- kui ka mälestusvõimet võivad segada. *Stern* oma teoses toob esiplaanile need protsessid, mis puutuvad õpetajaid ja kasvatajaid. Neis asjus on kaebealuse kogu eksistents kaalul. Seepärast on tähtis igat väärsammu ära hoida. Tarvilik abinõu seks oleks tunnistajate üteluste kontrollimine teaduslikult ettevalmistatud psühholoogide läbi.

Autor jagab oma teose süstemaatilisse ossa ja üksikute protsesside seletustesse. Süstemaatiline osa annab kõigepealt ülevaate käsitatava probleemi arenemisest ja käesolevast seisust, noorte tunnistajate tähtsamad vanadus-grupid, üldised kahtlused ülekuulamisel, kusjuures autor eriliselt puudutab sugestiooni küsimust.

Tähtsam põhjus, miks noorte tunnistajate ütlusi tuleb võtta teatud skepsisega, on *Sternil* noorte sugestibiliteet, mis mit-

mekordse ülekuulamise läbi veel suureneb. Ta juhib lugeja tähelepanu huvitavale üksikjuhtumeile, kus seeläbi mälestuspildi täielik muutumine tagajärjeks oli. Alaealiste tunnistajate all mõistab *Stern* noori kuni 16. eluaastani. Ühtlasi juhib ta tähelepanu asjaolule, et tunnistajate minimaalne vanadus käesoleval ajal kriminaalprotsessis kindlaks määratud ei ole, ja seepärast teoreetiliselt iga laps vaevalt rääkima hakanud võib tunnistajana esineda. Oleks tarvilik siin teatud alampiir kindlaks määrata. Lapsed alla 7 aasta ei tohiks milgi tingimusel tunnistajaina esineda; nende ütlusi võiks vaid teatud märkustena võtta, mis valju kontrolli nõuavad. Eriti sagedane on *Sterni* tähelepanekute järele tunnistajate „erotiseerimine“, sageli täiesti süütute asjade juures. Mälestuspilt muutub autosugestiooni ja sugestiivülekuulamise läbi. Järeldus sellest oleks — tarvidus eemaldada autosugestiooni kohandavad asjaolud, piirata ülekuulamiste arvu ja kõrvaldada sugestiivküsimused. Ühtlasi annab ta huvitavaid näiteid õigest ja ebaõigest ülekuulamisest.

Eriti uskumapanevalt mõjuvad üksikjuhtumid, mis aktide ja dokumentide varal seletatud. Väljatõstetud olgu eriliselt üks juhtum, kus enesetapja õpilane kirja maha jättis, milles ta armastatud direktorit raskesti süüdistas. Olgugi, et kirjas avaldatud kahtlustus sugugi selge ei olnud, mõisteti direktor kaheks aastaks sunnitööle. *Stern* teeb siin uskumapanevalt selgeks, et käesolevas juhtumis tegemist on eksitusega. Ja samased juhtumid ei olevat sugugi üksikud. *Sterni* raamatut võib igale kohtuametn. praktikerile soojasti soovitada. o.

Riigikohtu tegelus.

Uldkogu.

Kas kohtualusel on õigus Kr. Kp. S. § 258 põhjal politsei ametniku poolt kokku-

seatud läibotsimise protokollist, mis asja arutamisel avaldatud, ärakirja saada süüdistuse asja uuendamiseks?

Vastas jaatav: tähendatud protokoll kuulub nende protokollide hulka, millest räägib Kr. Kp. S. § 375.

Üldkohtute toimetustest ära kirjade väljaandmine on ettenähtud Kr. Kp. S. §§ 475 ja 795 ja Ts. Kp. S. § 453-as. Kr. Kp. S. § 475. järele kuuluvad väljaandmisele protokollide ja määruste (postanovlenija) ära kirjad, Kr. Kp. S. §§ 475 ja 795 ettenähtud protokollide (mitte kohtuistungite protokollid — võrdle end. V. S. §. 1869 a. nr. 1094 ja 1872 nr. 765 ja 1599) määruste ja kohtuotsuste ära kirjad antakse välja kohtualustele maksuta ja teistele asjaosalistele, kellel on õigus kohtuotsuste peale edasi kaevata (Kp. Kp. S. § 856 - 861), seaduses ettenähtud maksu eest (Kp. Kp. S. § 985 uus redakts.). Kr. Kp. S. §§ 475 ja 795 ettenähtud ära kirjad antakse välja kohtualusele, erasüüdistajale ja tsiviilnõudjale (mitte aga kahjukannatajale, kes tsiviilnõudjana protsessis ei esine — end. Ühend. Dep. määrus nr. 613—1905 a.) sama kr.-asja jaoks tarvisminevatel põhjustel (edasikaebamiseks, uuendamiseks j. n. e.). Ära kirjad aga, mis tarvis lähevad uute asjade algatamiseks või muuks otstarbeks, mis seotud ei ole selle kr. asjaga, kust ära kirja palutakse, antakse välja kõigile asjaosalistele (ka kahjusaajale, kes tsiviilnõudjana asjas ei ole esinend). Ts. Kp. S. § 453. põhjal ka kirjallikkudest aktidest, mis Kp. Kp. S. §§ 475 ja 795-as ülesloetud ei ole. Nende ära kirjade väljaandmisel peab kr. kohus kinni pidama korrast, mis Ts. Kp. S. § 453. on ette nähtud (vaata end. V. S. Ühend. Dep. määrus 8. VI. 1906 nr. 269).

(R. Üldkogu t. nr. 25—1928).

Kas Kohtupalati otsuse peale, mis Vannutatud Advokaatide Nõukogu otsuste peale antud edasikaebustele järgnenud, võib valve korras Riigikohtule kaevata?

Vastus jaatav.

K. A. S. § 368. järele kuulub Vannutatud Advokaatide Nõukogu tegevuspiirkon-

da vannutatud advokaatide ja nende abide karistamine distsiplinaarkorras juhtumistel, kus nad oma kutsekohuseid on rikkunud. Nende otsuste peale, millega distsiplinaar karistus (väljaarvatud hoiatus ja noomitus) on määratud, võivad süüdi mõistetud isikud edasi kaevata Kohtupalatile kahendalise tähtaja jooksul (K. A. S. § 376). Seesugusel kaebusel tekkinud asju arutab Kohtupalat sisuliselt ja tema otsus on lõplik (K. A. S. § 377). K. A. S. § 291, mille järele lõplikkude kohtuotsuste tühistamine distsiplinaarasjus kassatsiooni korras lubatud oli, on seadusega 20. V. 1885 a. (v. V. S. kogu 1885 arh. № 2959) ära kaotatud. Seda silmas pidades ja arvesse võttes, et Kohtupalati otsuse tegemisel võib ette tulla niivõrd oluline seaduses ettenähtud korra rikkumine, et otsust üldse ei saa lugeda kohtuotsuse jõuliseks, on kohtude tegeluses seisukohale asutud, Kohtupalati poolt distsiplinaarasjus tehtud otsuste peale võivad süüdimõistetud isikud Riigikohtu üldkogule kaevata valvekorras ning et seesuguste otsuste tühistamine valvekorras võib sündida ainult erilistel — K. A. S. § 250 p. 2. eriti ettenähtud — juhustel ja nimelt siis, kui Kohtupalat on oma otsuse tegemisel üle astunud temale seadusega antud võimukorrast ehk võimupiiridest või muul viisil rikkunud avalikkude huvide kaitsmiseks kindlaksmääratud korda, — ning kui otsuse tühistamise läbi valvekorras ei rikota ettenähtud edasikaebe korda.

(R. üldk. t. № 48—1928).

Kelle sissetulekuks tulevad lugeda Tööstulise Töö Seaduse § 212-214 ja 570 ning N. S. §§ 1359, 1359¹, 1404¹ kuni 1404² põhjal vabrikutööstuslike ettevõtete juhatajate, valdajate ja valitsejate peale kohtute poolt pandavad rahatrahvid?

Vastus: Riigikassa sissetulekuks Kohtuministeeriumi alal.

Tööstulise Töö Seaduse § 222 näeb ette, et selle seaduse §§ 212-214 ja 570 ning

N. S. §§ 1359, 1359¹ 1404¹ kuni 1404⁰ põhjal vabrikutööstuslike ettevõtete juhatajate, valdajate ja valitsejate peale pandavad rahatrahvid lähevad iseäralise kapitali asutamiseks, mis seisab Töö-Hoolekandeministeeriumi korralduses ja on määratud haigetele ja vigastatud tööstuslike ettevõtete töölisele abiandmiseks. Ajutise Valitsuse poolt on 8. mail 1919. a. nr. 81. all vastu võetud järgmine seadus: (R. T. nr. 30/31-1919 a): Kõik kohtute poolt ja kohustavate määruste põhjal administratiiv korras peale pandavad rahatrahvid tulevad lugeda riigikassa sissetulekuks Kohtuministeeriumi alal, väljaarvatud juhtumid, kus nad eraisikute kasuks on määratud. Senini maksvad seadused ja määrused kaotavad oma jõu niipalju, kui nad käesolevale seadusele ei vasta. Eraisikute kasuks määratud rahatrahvide all tuleks mõista neid trahve, mis teatava isiku kasuks ja kasutusse lähevad. Tööstulise Töö Seaduse §§ 212-214 ja 570 ja N. S. § 1359, 1359¹ 1404¹ kuni 1404⁰ põhjal tööstuslike ettevõtete juhatajate, valdajate ja valitsejate peale pandavad rahatrahvid ei lähe otsekohe ühegi teatava isiku kasuks ja kasutusse, vaid lähevad Töö-Hoolekandeministeeriumi korralduses seisva iseäralise kapitali asutamiseks, s. o., lähevad riigivõimu korraldusse. Seepärast tuleb tunnistada, et Aj. Valitsuse poolt 8. V. 1919. a. vastuvõetud seaduse nr. 81 maksma hakkamisega on Tööstulise Töö Seaduse § 222 oma maksvuse kaotanud, ning selle seaduse §§ 212-214 ja 570 ning N. S. §§ 1359, 1359¹ 1404¹ kuni 1404⁰ põhjal tööstuslike ettevõtete juhatajate, valdajate ja valitsejate peale kohtute poolt pandavad rahatrahvid tulevad lugeda riigikassa sissetulekuks Kohtuministeeriumi alal.

(R. Üldk. t. nr. 29- 1928)

Administratiiv-osakond.

Kas tulumaksukohuslane, kel äriruumid omas majas, peab nende ruumide üüriäär-tust arvestama eraldi tuluna kinnisvarast,

kui tulu ärist on arvestatud keskmise kasuprotsendi alusel?

Vastus jaatav.

Juhtumis, kus tulu ärist on arvestatud keskmise kasuprotsendi alusel, ei tule tulust enam äriruumide kulusid eraldi maha arvata, sest tulu väljaarvamisel kasuprotsendi alusel on juba äriruumide kulud arvesse võetud. On aga maksukohuslase äriruumid omas majas, siis tuleb nende ruumide üüriäär-tus arvestada eraldi tuluna kinnisvarast. Vastupidine seisukoht ei oleks kooskõlas Tulumaksu seaduse § 6. ja peale selle osutuksid selle tagajärjel maksukohuslased, kel äriruumid omas majas, eesõigustatud seisukorras olevaiks võrreldes maksukohusalstega, kel äriruumid üüritud.

(R. Adm. t. nr. 240 II — 1928)

Kas Aktsiisi-Peavalitsus on kohustatud põhjendama oma otsuseid alkoholiliste jookide müügilubade andmisest äraütlemise kohta?

Vastus jaatav.

Kuigi maksev seadus ei kohusta Aktsiisi-Peavalitsust igas juhtumis alkoholiliste jookide müügilube andma, siiski ei saa sellest järeldada, et peavalitsus võiks kodanikule, kelle õigused alkoholiliste jookide müügikoha pidamises ei ole piiratud ja kes müügi loa saamiseks ettenähtud vormilised nõuded on täitnud, loa andmisest ära ütelda, ilma et ta seda äraütlemist põhjendaks, sest maksva korra järele on asjast huvitatud isikuil õigus edasi kaevata, kui otsus teda ei rahulda, ja kõrgem asutis ehk adm.-kohus ei saa kaevatud otsuse seadusepärast hinnata, kui see on põhjendamata.

(R. Adm. t. nr. 249 II — 1928)

Kas valla omavalitsus, kui valla algkooli ülalpidaja, võib kooli õpetajatele määratud normimaad ümberkorralduse alla võtta, kui õpetajate arv koolis väheneb?

Vastus jaatav.

Avalikkude algkoolide Seaduse (RT. nr. 75/76 — 1920) § 29. järele peab iga maa-

Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle rahukohtunikude

| Jaoskonna nimetus | Otsustamata 1927. a. | Juure tulnud 1927. a. | Kokku asju 1927. a. | Otsustatud 1927. a. | | | | | | | Otsustamata 1927. a. |
|-----------------------|----------------------|-----------------------|---------------------|---------------------|----------------|----------------------|---------------|-----------------------------|---------------|--------------|----------------------|
| | | | | Sisuliselt | | | Ära lõpetatud | Alluvuse järele edasi antud | Seisma pandud | Kokku | |
| | | | | Lõplikult | Mittelõplikult | Kohtu käik-otsustega | | | | | |
| Tallinna 1. jsk. rhk. | 20 | 1122 | 1142 | 38 | 338 | 454 | 260 | 7 | 29 | 1126 | 16 |
| " 2. " " | 38 | 2040 | 2078 | 23 | 652 | 1056 | 224 | 31 | 46 | 2032 | 46 |
| " 3. " " | 92 | 1278 | 1370 | 35 | 479 | 509 | 203 | 23 | 33 | 1282 | 88 |
| " 4. " " | 76 | 1617 | 1693 | 40 | 418 | 735 | 351 | 16 | 56 | 1616 | 77 |
| " 5. " " | 39 | 932 | 971 | 119 | 280 | 402 | 115 | 5 | 25 | 946 | 25 |
| " 6. " " | 82 | 1635 | 1717 | 4 | 494 | 943 | 244 | 8 | 19 | 1652 | 65 |
| " 7. " " | 4 | 2005 | 2009 | 10 | 522 | 1134 | 269 | 51 | 22 | 2008 | 1 |
| " 8. " " | 83 | 1992 | 2075 | 4 | 773 | 1071 | 158 | 6 | 22 | 2034 | 41 |
| " 9. " " | 18 | 1388 | 1406 | 16 | 488 | 667 | 163 | 15 | 11 | 1360 | 46 |
| " 10. " " | 27 | 1315 | 1342 | 54 | 283 | 739 | 180 | 24 | 24 | 1304 | 38 |
| Kella " " | 78 | 1002 | 1080 | 48 | 747 | 178 | 13 | 7 | 30 | 1023 | 57 |
| Raasiku " " | 67 | 1869 | 1936 | 52 | 753 | 723 | 231 | 6 | 76 | 1841 | 95 |
| Rapla " " | 42 | 1607 | 1549 | 13 | 487 | 711 | 357 | 9 | 41 | 1618 | 31 |
| Haapsalu " " | 95 | 1268 | 1363 | 54 | 290 | 531 | 371 | 16 | 16 | 1278 | 85 |
| Lihula " " | 27 | 800 | 827 | 17 | 295 | 279 | 189 | 17 | 5 | 802 | 25 |
| Hiumaa " " | 44 | 514 | 558 | 68 | 203 | 130 | 129 | 6 | 1 | 537 | 21 |
| Saaremaa 1. " " | 22 | 1288 | 1310 | 16 | 238 | 630 | 382 | 3 | 27 | 1296 | 14 |
| " 2. " " | 63 | 927 | 987 | 52 | 294 | 276 | 301 | 11 | 12 | 919 | 38 |
| Kokku | 917 | 24596 | 25513 | 663 | 7974 | 11168 | 4143 | 261 | 495 | 24704 | 809 |

Aruanne kriminaal-asjade liikumise üle rahukohtunikude

| | | | | | | | | | | | |
|--------------------|-------------|--------------|--------------|-------------|-------------|-------------|-------------|------------|------------|--------------|-------------|
| Tartu 1. jsk. rhk. | 35 | 1550 | 1585 | 106 | 317 | 881 | 221 | 12 | 13 | 1550 | 35 |
| " 2. " " | 108 | 1764 | 1872 | 39 | 479 | 1118 | 144 | 8 | 9 | 1797 | 75 |
| " 3. " " | 116 | 1852 | 1968 | 39 | 694 | 860 | 285 | 6 | 16 | 1900 | 68 |
| " 4. " " | 407 | 1333 | 1740 | 27 | 362 | 651 | 173 | 6 | 28 | 1247 | 493 |
| " 5. " " | 182 | 983 | 1165 | 27 | 418 | 289 | 303 | 42 | 18 | 1097 | 68 |
| " 6. " " | 208 | 881 | 1089 | 43 | 481 | 199 | 264 | 9 | 5 | 1001 | 88 |
| Elva " " | 80 | 1000 | 1080 | 42 | 331 | 232 | 312 | 9 | 12 | 938 | 142 |
| Jõgeva " " | 58 | 882 | 940 | 58 | 322 | 347 | 130 | 4 | 5 | 866 | 74 |
| Mustvee " " | 463 | 1428 | 1891 | 57 | 537 | 545 | 342 | 69 | — | 1550 | 341 |
| Otepää " " | 53 | 672 | 725 | 56 | 245 | 128 | 191 | 1 | 6 | 627 | 98 |
| Võru 1. " " | 19 | 1671 | 1690 | 20 | 593 | 424 | 471 | 8 | 33 | 1549 | 141 |
| " 2. " " | 86 | 1085 | 1171 | 26 | 331 | 217 | 371 | 11 | 4 | 960 | 211 |
| Rahumäe " " | 40 | 1131 | 1171 | 58 | 227 | 148 | 415 | 179 | 6 | 1033 | 138 |
| Valga 1. " " | 41 | 1409 | 1450 | 265 | 384 | 455 | 299 | 8 | 6 | 1417 | 33 |
| " 2. " " | 81 | 1096 | 1177 | 46 | 313 | 291 | 324 | 8 | 28 | 1010 | 167 |
| Petseri 1. " " | 23 | 1389 | 1412 | 24 | 502 | 511 | 333 | 9 | 6 | 1385 | 27 |
| " 2. " " | 121 | 1323 | 1444 | 106 | 400 | 367 | 387 | 3 | 15 | 1278 | 166 |
| Kokku | 2121 | 21449 | 23570 | 1039 | 6936 | 7663 | 4965 | 392 | 210 | 21205 | 2365 |

juures Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 1927. aastal.

| Asjade arv, mille- des on järgnenud kaebused | | | Otsustatud asjades vallas toimeetus | | | | Kohtualuste arv | | | | | | | | | Märkused |
|--|-------------|-------------|--|--------------|----------------|-------------|--|------------------|--|--------------------|------------------------------------|----------|----------------|--|--|----------|
| | | | | | | | Kelle kohta kohtu- otsused on seadus- jõusse astunud | | | Kokku kohtualuseid | Süüdimõistetutest on karistatud | | | Süüdimõistetute kogu- arvust oli alaealisi 10-17. a. vanaduses | | |
| Apellatsioon | Kassatsioon | Erakaebused | Kuni 3 kuuni | Kuni 6 kuuni | Kuni 1 aastani | Üle 1 aasta | Süüdimõistetud | Oigeks mõistetud | Kohta ait vabastatud arastepinnise tõttu ja muudet põhjustel | | Vangistusega | Arestiga | Muu nuhtlusega | | | |
| 87 | 3 | 2 | 1031 | 36 | 13 | 46 | 726 | 153 | 86 | 965 | 124 | 38 | 564 | 9 | | |
| 65 | 6 | — | 2015 | 15 | 2 | — | 1808 | 182 | 36 | 2026 | 380 | 272 | 1156 | 7 | | |
| 121 | — | 2 | 1248 | 20 | 12 | 2 | 827 | 198 | 85 | 1110 | 148 | 29 | 650 | 23 | | |
| 117 | 4 | — | 1537 | 79 | — | — | 885 | 175 | 63 | 1123 | 89 | 59 | 737 | 15 | | |
| 53 | 1 | 2 | 941 | — | — | 5 | 568 | 71 | 73 | 712 | 49 | 44 | 475 | 13 | | |
| 129 | 3 | 2 | 1624 | 22 | 4 | 2 | 1261 | 153 | 84 | 1498 | 118 | 15 | 1128 | 6 | | |
| 125 | 2 | 1 | 2008 | — | — | — | 1176 | 225 | 30 | 1431 | 127 | 76 | 973 | 6 | | |
| 103 | 1 | 8 | 1811 | 219 | 4 | — | 1712 | 63 | 42 | 1817 | 481 | 315 | 916 | 14 | | |
| 111 | 3 | 8 | 1345 | 15 | — | — | 1027 | 136 | 43 | 1206 | 97 | 34 | 896 | 7 | | |
| 66 | 7 | 2 | 1301 | 3 | — | — | 993 | 117 | 15 | 1125 | 126 | 34 | 833 | 8 | | |
| 80 | 4 | — | 1023 | — | — | — | 583 | 265 | 186 | 1034 | 68 | 59 | 456 | 5 | | |
| 210 | 2 | 5 | 1713 | 110 | 16 | 2 | 958 | 260 | 250 | 1468 | 110 | 18 | 830 | 20 | | |
| 115 | 9 | 1 | 1604 | 13 | 1 | — | 723 | 153 | 310 | 1186 | 27 | 49 | 647 | 5 | | |
| 78 | 3 | — | 1172 | 90 | 14 | 2 | 734 | 108 | 157 | 999 | 56 | 142 | 536 | 53 | | |
| 40 | 3 | 4 | 747 | 45 | 10 | — | 410 | 111 | 229 | 750 | 27 | 28 | 355 | 12 | | |
| 26 | 1 | — | 526 | 8 | 3 | — | 421 | 132 | 43 | 596 | 45 | 341 | 35 | 34 | | |
| 52 | 1 | 12 | 1288 | 6 | 1 | 1 | 884 | 101 | 301 | 1286 | 116 | 83 | 685 | 43 | | |
| 63 | 5 | — | 879 | 51 | 11 | 8 | 425 | 189 | 166 | 780 | 57 | 30 | 338 | 44 | | |
| 1641 | 58 | 49 | 23813 | 732 | 91 | 68 | 16121 | 2792 | 2199 | 21112 | 2245 | 1666 | 12210 | 324 | | |

juures Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 1927. aastal.

| | | | | | | | | | | | | | | | |
|------|----|----|-------|------|-----|-----|-------|------|------|-------|------|------|------|-----|--|
| 57 | 4 | 5 | 1387 | 122 | 23 | 18 | 1146 | 190 | 63 | 1399 | 95 | 40 | 1011 | 16 | |
| 107 | 10 | 2 | 1701 | 92 | 4 | — | 1506 | 161 | 50 | 1717 | 152 | 157 | 1197 | 19 | |
| 143 | 6 | 2 | 1652 | 210 | 36 | 2 | 1412 | 264 | 106 | 1782 | 141 | 136 | 1135 | 13 | |
| 65 | 7 | 3 | 586 | 216 | 184 | 261 | 846 | 149 | 11 | 1006 | 94 | 79 | 673 | 31 | |
| 83 | 9 | 7 | 353 | 518 | 207 | 19 | 642 | 292 | 237 | 1171 | 64 | 111 | 467 | 54 | |
| 117 | 4 | 1 | 965 | 7 | 18 | 11 | 407 | 296 | 203 | 906 | 62 | 334 | 11 | 9 | |
| 74 | 4 | 6 | 836 | 94 | 8 | — | 452 | 200 | 199 | 851 | 35 | 51 | 366 | 8 | |
| 96 | 6 | — | 833 | 20 | 9 | 4 | 560 | 243 | 109 | 912 | 59 | 72 | 429 | 25 | |
| 167 | 4 | 3 | 606 | 692 | 210 | 42 | 346 | 193 | 23 | 562 | 42 | 94 | 210 | 12 | |
| 74 | 8 | 2 | 477 | 147 | 2 | 1 | 254 | 127 | 121 | 502 | 16 | 237 | 1 | 1 | |
| 70 | 1 | 1 | 1314 | 230 | 4 | 1 | 958 | 321 | 397 | 1676 | 147 | 113 | 698 | 46 | |
| 63 | 6 | 6 | 887 | 61 | 11 | 1 | 599 | 275 | 206 | 1080 | 48 | 50 | 501 | 10 | |
| 59 | 3 | 5 | 1009 | 24 | — | — | 349 | 111 | 299 | 759 | 39 | 31 | 279 | 4 | |
| 53 | 1 | 1 | 1407 | 6 | 1 | 3 | 982 | 210 | 116 | 1308 | 46 | 96 | 840 | 12 | |
| 42 | 2 | — | 526 | 263 | 201 | 20 | 671 | 218 | 180 | 1069 | 38 | 115 | 518 | 28 | |
| 76 | 1 | 2 | 1361 | 24 | — | — | 879 | 373 | 302 | 1554 | 87 | 101 | 691 | 11 | |
| 70 | 1 | 3 | 1254 | 17 | 5 | 2 | 944 | 356 | 4 | 1304 | 108 | 192 | 644 | 7 | |
| 1416 | 76 | 49 | 17154 | 2743 | 923 | 385 | 12953 | 3979 | 2626 | 19558 | 1273 | 2009 | 9671 | 306 | |

algkooli juures olema tarviline osa maad õpilaste võimlemise ja mängu platside jaoks ja kooli aia tarvis, ning peale selle igale määralisele õpetajale tarvitamiseks $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ tiinu põllumaad ühes ühe lehma ja hobuse heina- ning karjamaaga, sama seaduse §31. järele peab koolile tarvilise maa muretsema kooli ülalpidaja. On vald koolile muretse- senud normimaad kahe õpetaja jaoks, siis ei ole kahtlust, et sel korral, kui sama kool jääb ühe määralise õpetajaga töötama, on vallal õigus antud maid uuesti korral- dada ja teisele õpetajale antud maa koolilt tagasi võtta, sest vald ei ole kohustatud ühele õpetajale kahe õpetaja normimaad andma. Saab teine õpetaja uuesti selle kooli peale määratud, siis peab vald sellele jälle tarvilise normimaa andma.

(R. Adm. t. nr. 108^I — 1928.)

Kas vallavolikogu võib maavalitsuse poolt temale antud võimkonna piirides tehtud korralduste täitmisest keelduda?

Vastus eitav

Leiab vallavolikogu maavalitsuse korralduse mitte kooskõlas olevat maksva seadusega või seadusejõuliste kohuslike määrustega, siis on tal Adm. k. k. §§ 2. ja 3. põhjal õigus selle korralduse vastu kaebusega esineda seaduses ettenähtud korras, kuid maavalitsuse poolt temale antud võimkonna piirides tehtud korralduste täitmisest keeldumiseks puudub vallavolikogul seaduslik alus.

(R. Adm. t. nr. 687^I — 1927)

Kas Politsei Korralduse (R. T. nr. 4/5—1820. a.) § 9 tuleb praegusel ajal politsei prefektide ja abiprefektide ametisse-määramisel kohaldada?

Vastus eitav.

Riigikogu poolt 20. mail 1924. a. vastu võetud Välis- kriminaal- ja kaitsepolitsei Ühendamise Seaduse (R. T. nr. 68—1924. a. sead. nr. 28) § 2. on öeldud, et kuni sellekohase politsei üldise korraldusseaduse maksmapanekuni antakse Vabariigi Valitsusele õigus tarvilikke määrusi maksma panna ja korraldusi teha politsei keskasutise, välis-, kriminaal-, ja kaitsepolitsei kohaliste asutiste kujundamiseks.

Tõsi ju on, et 20. mai 1924. a. seaduses nr. 28 otsukohe sõnaliselt ei ole öeldud, et Politsei Korralduse (R. T. nr. 4/5—1920. a.) määrused selle seaduse maksmahakkamisega oma jõu kaotavad, kuid eelehtetoodud 20. mai 1924. a. seaduse § 2-t tuleb siiski järeltada, et politsei korralduse määrused 17. XII. 1919. a. (R. T. nr. 4/5—1920. a.) on oma maksvuse kaotanud, kuna seaduseandja on Vabariigi Valitsusele kuni sellekohase politsei üldise korraldusseaduse maksmapanekuni (järelkult endine Politsei Korralduse Seadus ei ole enam maksev) õiguse annud tarvilikke määrusi ja korraldusi teha üldise politsei kesk- ja kohaliste asutiste kujundamiseks.

See tähendab, et endiste seaduse määruste asemele, mis politsei kujundamise kohta käisid, astuvad Vabariigi Valitsuse poolt väljaantavad määrused ja korraldused. Järelikult on aluseta väide, et Vabariigi Valitsuse poolt 4. nov. 1925. a. vastuvõetud Politseiasutiste kujundamise Määruse (R. T. nr. 177/178—1925. a.) § 27 seadusega kooskõlas ei ole.

(R. Adm. t. nr. 190^{II} — 1928.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: 4 kr. 50 s. aast. (8 nummert).
Üksik number 60 s.